

Raija Haavisto

Vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa

Uuden vastaanottolain vaikutuksia ohjaajien ja nuorten
arjessa

Opinnäytetyö

Kevät 2012

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalian koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Raija Haavisto

Työn nimi: Vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa – Uuden vastaanottolain vaikutuksia ohjaajien ja nuorten arjessa

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2012 Sivumäärä: 65 Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyö on tutkimus siitä, miten 1.9.2011 muuttunut Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta, eli vastaanottolaki on muuttanut Punkalaitumen vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa työskentelevien ohjaajien ja siellä asuvien turvapaikkapäätöstä odottavien alaikäisten yksin maahantulleiden lasten/nuorten arkea.

Tutkimuksen toteutin laadullisena tutkimuksena. Menetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Haastattelin kymmentä ohjaajaa kolmessa eri ryhmässä. Nuorten haastatteluryhmään valitsin ne kuusi, jotka olivat olleet vastaanottokeskuksessa myös ennen lain muuttumista. Pääteemoiksi valitsin omien havaintojeni perusteella lain eniten muuttamat asiat, omaohjaajuuden ja ruuan valmistamisen. Nuorten haastatteluun valitsin teemoiksi ruuan valmistamisen ja ohjaajien tarvikkeiden, sekä vaatteiden ostamisen. Niiden lisäksi kysyin nuorilta käyttörahasta, koska laki pienensi käteen saatavan rahan määrää.

Tutkimus osoittaa, että ohjaajien ruuan laittaminen vastaanottokeskuksessa vähentää ohjaajien ja nuorten välistä vuorovaikutusta ja heikentää omaohjaajuutta. Toisaalta ruoka-aikojen säännöllisyys luo turvallisuutta ja nuori saa terveellistä ruokaa, mikä vähentää vatsavaivoja ja päänsärkyä. Käteisen rahan vähyyys vaikeuttaa nuoren yhteydenpitoa oman kulttuurin jäseniin ja ystäviin Suomessa.

Kehittämisehdotuksia on keittäjän palkkaaminen, jolloin ohjaajille jää enemmän aikaa olla nuorten kanssa. Nuorten perustarpeisiin tulee sisällyttää harkinnanvarainen käyttöraha lomavierailujen tarpeisiin ja tukea näin heidän hyvinvointiaan.

Avainsanat: Alaikäinen, turvapaikanhakija, vastaanottokeskus, ryhmäkoti, omaohjaaja, vuorovaikutus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Social Work and health care

Degree programme: Degree programme of Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Work

Author/s: Raija Haavisto

Title of thesis: At reception center group home – The new reception law makes difference in instructions and young people`s everyday life.

Supervisor(s): Katariina Perttula

Year: 2012 Number of pages: 65 Number of appendices: 4

The thesis is a study of how the newly changed law on 9 / 1 / 2011 concerning persons applying for international protection at arrival, in other words the reception law, has changed the everyday lives of instructors and minor residents that arrived alone in the country and are waiting for the decision on refuge at Punkalaidun reception center group home.

The research was carried out as a qualitative study, the method being group interviews. Ten instructors were interviewed in three different groups. In what the young people are concerned, I selected for interview only those six who had been in the reception center before the law changed. The main themes were chosen according to my own observations regarding the things that most changed in the law, such as self instruction and food preparation. For the young people`s interview I chose the same themes, namely food preparation and instructors` supplies and clothes purchase. In addition, I asked young people about money usage because the law cut down the amount of cash to be granted.

The research shows that preparing food at the reception center reduces both interaction between instructors and young people and self instruction ability. On the other hand, regular meal times bring about security and young people receive thus a healthy diet, reducing stomach upset and headache. Money shortage weakens young people`s possibilities to keep in touch with their own culture members and friends in Finland.

Among development proposals there was hiring a cook, so that instructors have more time to be with young people. Young people`s basic needs should be considered so as to obtain the financial support for their holiday visits and at the same time to support their well-being.

Keywords: minor, asylum seeker, group home, instructor, interaction

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUKSIA ALAIKÄISENÄ YKSINTULLEISTA TURVAPAIKANHAKIJOISTA SUOMESSA	9
3 ALAIKÄINEN YKSIN MAAHAN TULLUT TURVAPAIKANHAKIJA .	11
3.1 Alaikäisten turvapaikan hakijoiden taustat	11
3.2 Turvapaikanhakuprosessi	12
4 VASTAANOTTOKESKUS	15
4.1 Vastaanottokeskustoiminta Suomessa	15
4.2 Vastaanottokeskuksen toiminta-ajatus ja palvelut.....	16
4.3 Vastaanottokeskuspalvelut	16
4.4 Vastaanottokeskusten toimintaa raamittavat lait	17
5 RYHMÄKOTI	19
5.1 Ryhmäkodin toiminta-ajatus	19
5.2 Ryhmäkodit Suomessa	20
6 RYHMÄKODIN OHJAAJA	22
6.1 Ohjaajan toimenkuva	22
6.2 Omaohjaajuus.....	23
6.3 Ohjaajan ja nuoren turvapaikanhakijan vuorovaikutus	24
6.4 Monikulttuurisuuden haasteita omaohjaajan työssä	25
6.5 Alaikäisenä yksin uudessa maassa on suuri muutos	26
7 LAKI KANSAINVÄLISTÄ SUOJELUA HAKEVAN VASTAANOTOSTA	28
8 TUTKIMUS	30
8.1 Tutkimuksen tavoite	30
8.2 Tutkimusmenetelmänä ryhmähaastattelu	30

8.3 Aineiston keruu ja haastattelut	32
8.4 Aineiston analyysi	34
8.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	35
9 TUTKIMUSTULOKSET	38
9.1 Ohjaajien kokemuksia lainmuutoksen vaikutuksista	38
9.1.1 Omaohjaajuus	38
9.1.2 Itsenäistyminen	40
9.1.3 Vuorovaikutus	41
9.1.4 Menotositteet ja kirjaaminen	42
9.1.5 Ruoan laittaminen	43
9.1.6 Hyvät puolet	43
9.1.7 Huonot puolet	44
9.1.8 Kulttuuri ja osallisuus	46
9.1.9 Lapsen oikeudet	47
9.2 Alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia	48
9.2.1 Ohjaajien ruoan laittaminen	48
9.2.2 Ohjaajien vaatteiden ostaminen	48
9.2.3 Käyttöraha	49
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	51
11 POHDINTA	54
LÄHTEET	56
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Suomeen saapui alaikäisiä turvapaikanhakijoita ilman huoltajaansa vuonna 2011 150. Luku on pienentynyt yli puoleen edelliseen vuoteen verrattuna ja viidennekseen huippuvuodesta 2008. Siitä huolimatta, että saapuneiden alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden määrä on pienentynyt, on heidän perusoikeuksistaan huolehtiminen tärkeää. Näihin oikeuksiin kuuluvat peruspalvelut ja tämä oikeus pohjautuu Suomen perustuslakiin.

Näihin perusoikeuksiin kuuluu toimeentulo. Sisäasiainministeriö on päättänyt eriyttää turvapaikanhakijoille maksettavan toimeentulotuen heille maksettavaksi vastaanottorahaksi. Tämän tuen maksamisesta määrittää Laki turvapaikkaa hakevan vastaanotosta eli vastaanottolaki. Laki on astunut voimaan 1.9.2011. Kyseinen laki vaikuttaa vastaanottokeskusten ryhmäkodeissa niin, että alaikäisenä ilman huoltajiaan Suomeen saapuneille turvapaikanhakijoille maksetaan aiemman toimeentulotuen sijaan käyttörahaa ja vastaanottokeskus vastaa turvapaikanhakijanuorten välttämättömien perustarpeiden ylläpidosta.

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus on selvittää millaisia muutoksia uusi laki on tuonut keskuksen arkeen. Ennen lain muuttumista vastaanottokeskuksessa on ollut useita erilaisia tapoja toimia. Suomen Punaisen Ristin ylläpitämän Turun vastaanottokeskuksen Punkalaitumen yksikkö aloitti toimintansa vuonna 2008. Toiminnan alussa ohjaajat valmistivat ruoan ryhmäkodin nuorten ja lasten kanssa yhdessä heidän osastoillaan. 2010 alkaen ohjaajat valmistivat ruuan erillisessä keittiössä ainoastaan niille lapsille, jotka olivat 12-vuotiaita tai nuorempia. Ruuanlaittotaitoiset ja halukkaat ovat saaneet itse päättää mitä syövät ja milloin valmistavat ruokansa omilla osastoillaan. Ohjaajat ovat valvoneet ruuan laittamista ja jälkien siivoamista, mutta eivät ole voineet vaikuttaa ruuan laatuun tai niihin aikoihin, milloin ruokaa on valmistettu. Lapset ovat itse maksaneet toimeentulotukirahoillaan myös omat vaatteensa, ja muut tarvitsemansa tuotteet. Jos tuote on ollut kallis, niin muista tarpeista on sen kuukauden aikana pitänyt

tinkiä. Ohjaajat kertovat, että joskus rahan loputtua liian aikaisin, nuorta on jouduttu avustamaan ruokatarpeiden ostamisessa.

Lain muutos määrää vastaanottokeskuksen huolehtimaan alaikäisen yksin tulleen turvapaikanhakijan ruokien valmistamisesta ja kaikista perustarpeiden hankkimisista. Käytännössä tämä muutos lisää ohjaajien vastuuta valvoa ja olla mukana nuoren/lapsen tarvikeostoksilla. Ohjaajat myös valmistavat kaikki ateriat vastaanottokeskuksen keittiössä.

Olen ollut hallinnon harjoittelussa ja ohjaajan sijaisena Punkalaitumen vastaanottokeskuksessa ja toimintaympäristö on minulle tuttu. Olen tutustunut turvapaikanhakuprosessiin ja vastaanottokeskuksen sekä ohjaajien arkeen käytännössä. Punkalaitumen vastaanottokeskuksessa on 24 paikkainen ryhmäkoti alaikäisenä yksin maahantulleille turvapaikanhakijoille.

Teoriaosassa kerron, miksi Suomeen on saapunut alaikäisiä turvapaikanhakijoita yksin, sekä mistä ja miten he tänne tulevat. Kerron myös millainen on Suomen turvapaikkaprosessi, minkä organisaation ja lakien alaisuudessa vastaanottokeskustoiminta toimii, ja mitä ovat vastaanottokeskusten ryhmäkodit. Kerron myös mikä on ryhmäkotien toiminnan tarkoitus ja siellä toimivien ohjaajien työnkuva.

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimusmenetelmän. Tutkin teemahaastattelujen avulla, miten ryhmäkodin henkilökunta ja alaikäiset turvapaikanhakijat kokevat muutoksen vaikuttaneen heidän arkeensa. Focusryhmähaastattelun olen valinnut siksi, että pienissä ryhmissä nousee esiin keskusteltavia aiheita ja uusia näkökulmia arkisistakin asioista. Avaan keskusteluja tutkimuskysymysten avulla.

Henkilökuntaa ryhmäkodin puolella on kymmenen. Haastattelin heitä kolmessa erillisessä ryhmässä, jolloin haastattelu oli helpompi toteuttaa. Nuoria ryhmäkodissa on kaksitoista. Nuorista haastattelin niitä kuutta nuorta, jotka ovat olleet ryhmäkodin asukkaina myös ennen kuin uusi laki astui voimaan. Myös

nuoria haastattelin ryhmänä. Ajoitin haastattelun asukaskokouksen yhteyteen, jolloin tulkit olivat paikalla.

2 TUTKIMUKSIA ALAIKÄISENÄ YKSINTULLEISTA TURVAPAIKANHAKIJOISTA SUOMESSA

Alaikäisistä yksintulleista turvapaikanhakijoista on hyvin vähän tutkimuksia. FM Reetta Helander ja VTM Anna Mikkonen ovat tehneet vuonna 2002 ilmestyneen selvityksen Väestöliiton Väestöntutkimuslaitokselle ilman huoltajaa tulleista alaikäisistä maahanmuuttajista ja turvapaikanhakijoista. Teoksen tarkoitus on tuoda julkisuuteen tietoa alaikäisten maahan yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden taustoista ja saada myös heidän äänensä kuuluviin. (Helander & Mikkonen 2002, 3.) Helanderin ja Mikkosen tutkimus on ollut tärkeä tekijä. Se nosti suomalaisen turvapaikkapolitiikan keskiöön sen, että alaikäisten turvapaikanhakijoiden turvapaikanhakuprosessia tulisi pyrkiä nopeuttamaan, jotta lapsen etu toteutuisi. Sama tavoite on edelleen olemassa.

Aiempaa tutkimusaineistoa alaikäisistä yksin maahan tulleista turvapaikanhakijoista on tehnyt myös Hanna Käkönen opinnäytetyössään. ”Ohjaajan psyykinen tuki ryhmäkodin asukkaille: Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukeminen” vuonna 2010. Opinnäytetyö käsittelee ryhmäkodin ohjaajien näkemystä alaikäisenä yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden psyykkisestä tuesta. (Käkönen 2010.)

Toinen opinnäytetyö on Metropolissa ylemmän ammattikorkeakoulun tutkinnon opiskelija Mari Pirkolan vuonna 2011 tekemä työ ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan turvapaikkamenettelystä. Opinnäytteessä tutkitaan, mitä alaikäinen yksin tullut turvapaikanhakija tietää Suomesta tullessaan Suomeen ja ensi kokemuksia Suomesta, sekä mitä tukea he tarvitsisivat. (Pirkola 2011.)

Vastaanottokeskuksen ryhmäkodin arjen toiminnasta en tutkimusta löytänyt. Vuosina 2008–2010 Yhteiset Lapseemme ry ja Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry ovat toteuttaneet kuitenkin Yksintulleet - projektin. Projektin tavoitteena on ollut kehittää lapsen edun huomioimista ja psykososiaalista asiantuntemusta

alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden turvapaikkamenettelyssä. Projektin tavoitteena on ollut kehittää alaikäisenä yksintulleiden turvapaikanhakija lasten edun huomioimista ja psykososiaalista asiantuntemusta turvapaikkaprosessin aikana. (Lapsen etu ensin 2011, 5.)

3 ALAIKÄINEN YKSIN MAAHAN TULLUT TURVAPAIKANHAKIJA

Alaikäinen ilman huoltajaa tullut turvapaikanhakija - käsitettä ei ole virallisesti määritetty. Käytännössä alaikäiseksi turvapaikanhakijaksi katsotaan alle 18-vuotias ilman laillista ja tosiasiallista huoltajaa saapuva ja kansainvälistä suojelua hakeva lapsi. (Ilman huoltajaa Suomeen tullut lapsi [Viitattu 15.4.2012].)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee kansainvälistä suojelua vieraasta maasta (Vastaanotosta kotoutumiseen 2007).

Suomesta kansainvälistä suojelua, turvapaikkaa tai oleskelulupaa muun suojelun tarpeen perusteella voivat hakea ihmiset, jotka joutuvat pakenemaan kotimaassaan kokemaansa vainoa. YK:N pakolaissopimus ja ulkomaalaislaki velvoittavat Suomea antamaan suojelua. Turvapaikkaa hakeva on velvollinen perustelemaan syyn turvapaikan tarpeelle. (Alaikäisen turvapaikanhakijan laatukäsikirja 2009.)

3.1 Alaikäisten turvapaikan hakijoiden taustat

Suomeen on saapunut alaikäisiä yksin 1990-luvun alusta lähtien. Suomeen tulleet alaikäiset ovat tavallisimmin Somaliasta, Irakista, Afganistanista ja Angolasta. Pienemmät lapset ovat usein tulleet sukulaisten saattamina. Varttuneemmat alaikäiset matkustavat joko yksin tai muiden nuorten tai aikuisten turvapaikkaa hakevien kanssa. Alaikäinen turvapaikanhakija on 0–17-vuotias. Viime vuosina alaikäisenä yksin saapuvat turvapaikanhakijat ovat olleet vanhempia kuin 1990-luvun alussa. Suuri osa saapuneista on jo lähes täysi-ikäisiä (15–17-vuotiaita). 1990-luvun alussa myös tyttöjä saapui nykyistä enemmän. (Alaikäisen turvapaikanhakijan laatukäsikirja 2009.)

Vuosina 1991–2001 tuli Suomeen alaikäisiä turvapaikanhakijoita ilman huoltajaa noin sata vuodessa; yhteensä 1256 lasta. Enemmistö lapsista oli poikia, jotka ovat

myös olleet kotimaassaan tyttöjä suuremmassa vaarassa. Suurin osa saapuneista (60%) on tullut silloinkin Somaliasta. (Helander & Mikkonen 2002, 33 - 34.)

Lapsipakolaisuudelle on monia syitä. Jotkut lapsista ovat joutuneet eroon vanhemmistaan sekasorron keskellä, jotkut ovat itse karanneet tai jääneet orvoiksi. Konfliktit lisäävät myös lieveilmiöitä kuten lapsikauppaa ja kidnappauksia. Lapset voivat paeta myös perheeseen tai häneen itseensä kohdistuvaa väkivaltaa, joka voi johtua esimerkiksi poliittisesta toiminnasta tai uskonnosta. Lapsia ja nuoria voi uhata myös kunniaväkivalta tai pakkoavioliitto. Joskus rajujen elinympäristön muutosten takia perheet joutuvat lähtemään kotiseudultaan. Suomeen tulleista lapsista useimmat ovat paenneet sotatilaa ja aseellisia konflikteja, jolloin heitä voi uhata pakkovärvääminen lapsisotilaaksi. (Ilman vanhempiaan tulleet turvapaikanhakijalapsset [Viitattu 15.4.2012].)

Lapset ovat tulleet Suomeen turvattomista oloista ja maista. Monet näistä lapsista ovat kokeneet taistelutilanteita, joutuneet muuttamaan usein ja heidän ystäviään sekä perheenjäseniään on joko kuollut tai hävinnyt. Lapsen on useimmissa tapauksissa lähettänyt turvaan lapsen sukulainen tai vanhempi. Turvapaikanhakijoina heitä tulee suojella pakolaisina, mutta etenkin lapsina. Lapsilla on oikeus YK:n lapsen oikeuksien mukaiseen valtioiden erityiseen tukeen ja suojeluun. (Ilman vanhempiaan tulleet turvapaikanhakijalapsset [Viitattu 15.4.2012].)

3.2 Turvapaikanhakuprosessi

Turvapaikkamenettelyn aloittaminen edellyttää Suomen rajalla tai alueella poliisille tai rajaviranomaisille itse henkilökohtaisesti esitettyä hakemusta, jonka perusteena on kansainvälisen suojelun tarve. Turvapaikkahakemukset käsittelee ja ratkaisee ulkomaalaisviraston turvapaikkayksikkö (tupa). Yksin maahantulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden hakemukset käsittelee Helsinki 2-tulosalue. (Vastaanotosta kotoutumiseen 2007, 11.)

Turvapaikan hakemisen jälkeen poliisin tai rajavartiolaitoksen turvapaikkakuulustelussa selvitetään hakijan matkareitti, maahantulotapa ja

henkilöllisyys. Alaikäiselle ilman huoltajaa tulleelle turvapaikan hakijalle määrätään sitä ennen edustaja. Edustajan tulee olla läsnä kuulusteluissa. Läsnä voi olla myös oikeusavustaja tai sosiaalityöntekijä. Turvapaikkapäätöksen tekee maahanmuuttovirasto. Päätös perustuu poliisikuulusteluun, turvapaikkapuhutteluun ja maatilanteeseen. (Alaikäisen turvapaikkamenettely [Viitattu 15.4.2012].)

Turvapaikkakuulustelun jälkeen lapsi sijoitetaan ryhmäkotiin, jonka jälkeen sosiaalityöntekijä lähettää käräjäoikeudelle hakemuksen nuoren/lapsen edustajan määräämisestä. Edustaja käyttää aikuisena lainmukaista huoltajan puhevaltaa lapsen turvapaikkamenettelyn aikana. Hänen tehtäviinsä kuuluu lapsen edun valvominen. Edustaja pitää yhteyttä viranomaisiin, oikeusavustajaan ja muihin turvapaikkaprosessiin kuuluviin tahoihin. Edustaja valvoo, että lapsi tulee kuulluksi prosessin aikana huomioiden hänen ikätasonsa. (Edustajana turvapaikkamenettelyssä 2010, 7 - 11.)

Turvapaikkapäätöksen saaminen kestää puolesta vuodesta vuoteen. Tänä aikana lapsi saatetaan siirtää toiseen ryhmäkotiin eri puolelle Suomea. Hän saattaa joutua vaihtamaan myös edustajaa turvapaikanhakuprosessin aikana. Ryhmäkodissa lapsella ei ole aikaa kiintyä heistä huolehtiviin aikuisiin. Lapsi, joka joutuu kokemaan useita hylkäämisiä, saattaa traumatisoitua. Lapsi saattaa kokea myös omien vanhempiensa toimimisen hylkäämisenä, vaikka vanhemmat ovat toimineet lapsen eduksi lähettäessään hänet pois kotoa. Prosessi on raskas yksin tulleelle lapselle. Hänen tulee selvittää siitä, että hänen ikäänsä epäillään ja siksi teetetään monia iänmäärittystestejä. Turvapaikkapuhuttelussa he saattavat joutua olemaan kokonaisen päivän, joskus kaksikin päivää. Lasten tulee myös palauttaa toistuvasti mieleensä kipeitä kokemuksiaan. (Yksintulleet lapset turvapaikkamenettelyssä:Haasteet [Viitattu14.4.2012].)

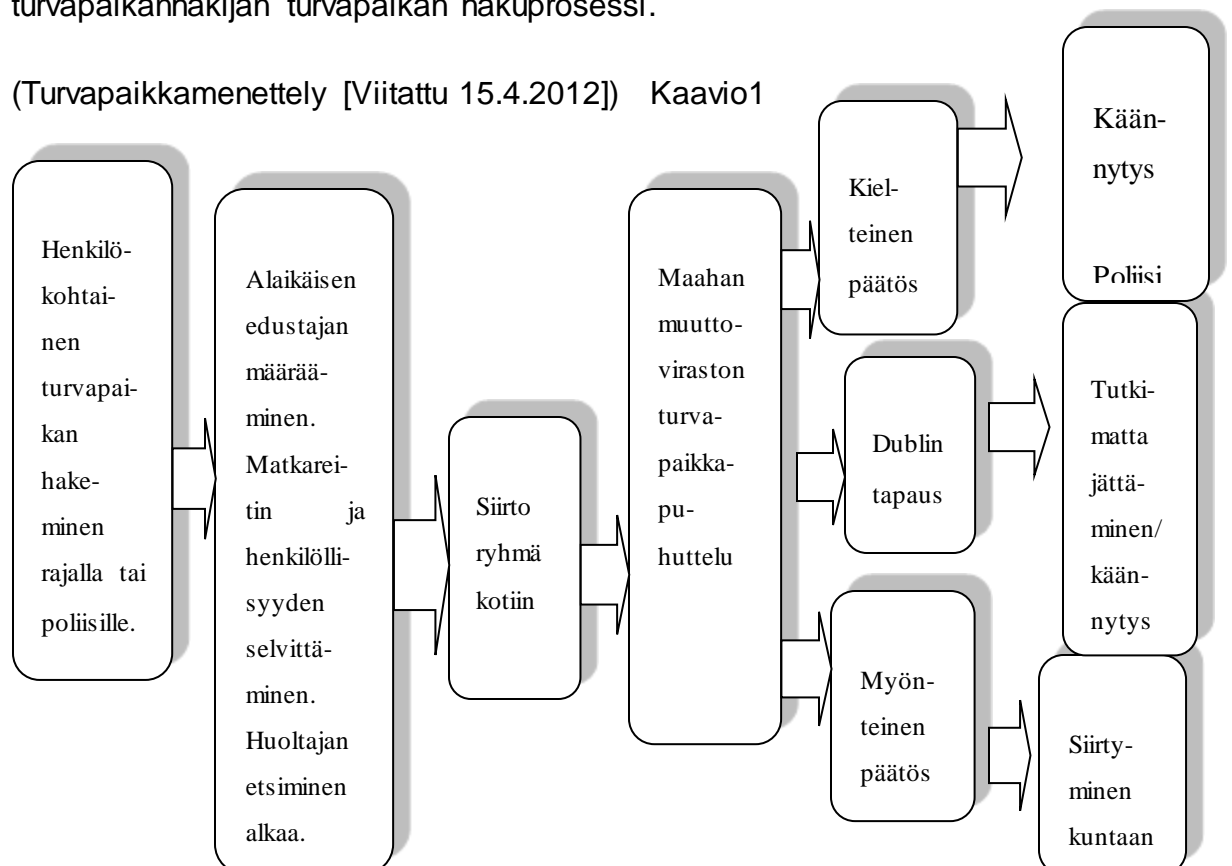
Ulkomaalaisvirasto tutkii jokaisen tapauksen yksilöllisesti. Alaikäisen turvapaikka voidaan jättää tutkimatta jos kyseessä katsotaan olevan niin sanottu Dublin-tapaus. Dublin - tapaus tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakija on ennen Suomeen tuloaan hakenut turvapaikkaa jossakin EU:n jäsenvaltiossa, Norjassa, Sveitsissä

tai Islannissa. Vastuuvaltio määrittää yli 14-vuotiaiden sormenjälkien tallentamisella Eurodac - järjestelmään. Ulkomaalaisvirasto tekee päätöksen tutkimatta jättämisestä ja käännättää turvapaikanhakijan turvapaikasta vastuussa olevaan valtioon. Turvapaikkatutkinta selvittää perusteet ratkaisemiselle ja tekee turvapaikanhakijalle turvapaikkapuhuttelun. (Vastaanotosta kotoutumiseen 2007, 12–13.) Maahanmuuttovirasto voi käsitellä turvapaikkahakemusten siitä huolimatta, vaikka ei olisikaan vastuuvaltio (Lapsen etu ensin 2011, 18). Tässä prosessissa ei aina katsota, että lapsen etu toteutuu (Yksintulleet 2009, 48).

Alaikäisenä yksintulleiden turvapaikanhakijoiden määrä on pienentynyt tasaisesti vuodesta 2008. Suomeen saapui ilman huoltajaa alaikäisiä turvapaikanhakijoita vuonna 2010 329. Vuonna 2011 alaikäisiä yksin tulleita turvapaikanhakijoita tuli Suomeen 150. (Turvapaikka- ja pakolaistilastot [Viitattu 15.4.2012].)

Keskimääräinen alaikäisten yksin tulleiden turvapaikkapäätöksen käsittelyaika oli vuonna 2011 298 vuorokautta (Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2011). Seuraavaan kaavioon on tiivistetty alaikäisenä yksin Suomeen tulleen turvapaikanhakijan turvapaikan hakuprosessi.

(Turvapaikkamenettely [Viitattu 15.4.2012]) Kaavio1

4 VASTAANOTTOKESKUS

4.1 Vastaanottokeskustoiminta Suomessa

Vastaanottokeskustomintaa Suomessa harjoittavat valtio, sekä valtion kanssa sopimuksen toiminnasta tehneet kunnat ja Suomen Punainen Risti. Turvapaikan hakuprosessin aikana vastaanottokeskus huolehtii turvapaikanhakijan perustarpeista. (Turvapaikanhakijan asema Suomessa [Viitattu 15.4.2012].)

Vastaanottokeskuksessa asuminen on turvapaikanhakijalle ilmaista ja toimeentulotuki kattaa ruoka- ja vaatemenot. (L.9.4.1999/493, § 19.)

Turvapaikanhakijoiden vastaanottoon liittyvästä politiikasta vastaa Sisäasiainministeriö. Sisäasiainministeriön toimivaltaan kuuluu myös vastaanoton yleinen ohjaus, lainsäädäntö, sekä vastaanottokeskusten perustaminen ja lakkauttaminen, sekä sijoittaminen. Maahanmuuttovirastolle kuuluu vastaanottokeskusten toiminnan ohjaaminen käytännössä, sekä sen suunnitteleminen ja valvominen. (Vastuut ja roolit vastaanottoiminnan järjestämisessä Suomessa [Viitattu 15.4.2012].) Tämän lisäksi maahanmuuttoviraston tehtäviin kuuluu ulkomaalaisrekisterin, vastaanoton, asiakasrekisterin ja edustajarekisterin ylläpitäminen (L.3.2.1995/156, §2).

Turvapaikanhakija merkitään maahanmuuttoviraston ylläpitämään rekisteriin, jolloin vastaanottokeskus järjestää hänelle lain mukaiset vastaanottopalvelut. Turvapaikanhakija odottaa vastaanottokeskuksessa Maahanmuuttoviraston turvapaikkapäätöstä tai tulosta valitusprosessista. Prosessin aikana keskeistä on asiakkaan aktiivisuuden, terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin ylläpitäminen. (Alaikäisen vastaanottoiminnan laatuksikirja 2009.)

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta määrittää turvapaikanhakijan palveluista. Turvapaikkaa hakeva majoitetaan vastaanottokeskukseen. Vastaanottokeskus järjestää hänelle toimeentulon ja huolenpidon. (L.17.6.2011/746, §13.)

4.2 Vastaanottokeskuksen toiminta-ajatus ja palvelut

Vastaanottojärjestelmän yhteisen määritelmän ja toiminta - ajatuksen tavoite on järjestää turvapaikanhakijoille turvapaikkaprosessin aikana kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten mukaiset peruspalvelut ja tarpeelliset erityispalvelut taloudellisesti ja tehokkaasti. (Alaikäisen vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.)

Peruspalvelut ovat niitä hyvinvointipalveluja, joiden tulee olla kaikkien saatavilla yhdenvertaisesti. Oikeus näihin palveluihin perustuu Suomen perustuslakiin. (Peruspalvelut 2000 - työryhmä [Viitattu 20.3.2012].)

Ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanoton palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen liittyy keskeisesti lapsen edun huomioiminen (Alaikäisen vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009).

”Kaikille hakijoille järjestetään vastaanottokeskuksissa tilapäinen majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, tulkkipalveluja ja muu perustarpeiden turvaaminen. Lisäksi järjestetään työ- ja opintotoimintaa. (Alaikäisten vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009)”

4.3 Vastaanottokeskuspalvelut

Vastaanottokeskuksen järjestämiä palveluita ovat majoitus, sosiaali- ja terveydenhoitopalvelut, vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen, työ- ja opintotoiminta, sekä tarpeelliset turvapaikan hakemiseen liittyvät oikeusapupalvelut. (Vastaanottopalvelut turvapaikanhakijoille [Viitattu 16.4.2012].)

Vastaanottokeskusten ryhmäkodeissa huolehditaan ilman huoltajaansa tulleiden lasten kaikista perustarpeista. Palveluun sisältyy myös ammatillinen hoito- ja kasvatussuunnitelma. (Ilman huoltajaa olevat lapset [Viitattu 16.4.2012].)

Vastaanottokeskuksen velvollisuus on järjestää turvapaikanhakijoille tulkkipalvelut, joihin on varattava menoerä jo menoarviota suunniteltaessa. Tulkkiauspalvelujen

saatavuuden tulee painottua etenkin maahantulon alkuaikaan. (Vastaanotosta kotoutumiseen 2007, 54 – 55.)

Turvapaikkaa hakevat lapset käyvät peruskoulua suomalaisten lasten kanssa. Aluksi he opiskelevat suomea tai ruotsia ja osallistuvat myöhemmin myös muiden aineiden opiskelemiseen. Koulukirjat ja opetus ovat myös heille maksuttomia. (Turvapaikanhakijan asema Suomessa [Viitattu 15.4.2012].)

Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä on lapsen edun toteutumisessa keskeisessä asemassa ja hänen tulee valvoa prosessin aikana lapsen edun toteutumista. Hän valvoo ja avustaa lasta virkansa puolesta. (L.13.4.2007/417, 24§.) Sosiaalityöntekijälle tulee tiedottaa lapsen puhuttelusta ja varattava hänelle mahdollisuus osallistua kyseisen hakijan edun valvomiseen. Ulkomaalaislakiin on 1.2.2007 lisätty jäljittämistä koskeva säännös (105 b §). Säännöksen mukaan Maahanmuuttoviraston on pyrittävä ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteuttamiseksi jäljittämään viipymättä hänen vanhempansa tai muu hänen huollostaan vastannut henkilö. (Yksintulleet 2009, 9 - 13.) Myös tämä kuuluu olennaisesti sosiaalityöntekijän tehtäviin.

4.4 Vastaanottokeskusten toimintaa raamittavat lait

Suomessa vastaanottokeskusten toimintaa ohjaavat useat lait, kuten laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta, kotouttamislaki, lastensuojelulaki ja –asetus, sosiaalihuoltolaki, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sekä ulkomaalaislaki. Alaikäisen turvapaikanhakijan oleskelulupaan, perheenyhdistämiseen ja -jäljittämiseen liittyvät asiat on säädetty ulkomaalaislaissa. (Alaikäisten vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.)

Alaikäisten turvapaikkaprosessia ja vastaanottotoimintaa koskevia merkittäviä säädöksiä ja kansainvälisiä sopimuksia ovat myös YK:n pakolaissopimus ja Lasten oikeuksien yleissopimus, sekä Euroopan ihmisoikeussopimus. Euroopan Unionissa on hyväksytty alaikäisiä koskeva päätöslauselma. YK:n pakolaisjärjestö

UNHCR on antanut suositukset alaikäisten turvapaikanhakijoiden suojelusta. UNHCR ja Save The Children -järjestö ovat yhdessä antaneet toimintasuosituksen ”Ilman huoltajaa tulleet lapset Euroopassa”. (Alaikäisten turvapaikanhakijan laatukäsikirja 2009.) Suositus korostaa lapsen edun huomioimista. Erityistä huomiota tulisi suosituksen mukaan kiinnittää etenkin alaikäisiin ilman huoltajaansa tuleviin lapsiin. Toimintasuositus ohjeistaa myös alaikäisen edustajan määräämisestä kuukauden sisällä, sekä edustajan ammattitaidosta. Lisäksi suositus korostaa lapsen perheenjäsenien mahdollisimman nopeaa jäljittämistä.

Ulkomaalaislain 6§ määrittää, että niissä päätöksissä, jotka koskevat alle kahdeksantoista vuotiaan lapsen asiaa, on hänen etuunsa, kehitykseen ja terveyteensä kiinnitettävä erityistä huomiota. Alaikäisten hakemukset tulevat Ulkomaalaislain 6§:n mukaan myös käsitellä kiireellisinä. (Edustajana turvapaikkamenettelyssä 2010, 8).

Asiakaslaki koskee myös alaikäisenä maahan tulleita asiakkaita. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan myös lapsilla on oikeus sekä suojeluun että osallisuuteen. Tämän vuoksi lapsen kanssa on pyrittävä työskentelemään. Lapsen tulee saada omaan asiaansa liittyvät tiedot ja hänen mielipiteensä on huomioitava. Osallisuudelle ei ole asetettu sopimuksissa, eikä lainsäädännössä ikärajaa. Ikäraja ei voida asettaa työssäkään. (Arki, arvot, elämä ja etiikka 2005, 14.)

Vastaanottolain lain tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito. Tämän turvan tulee toteutua ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ja ottaa huomioon Euroopan Unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. (L.17.6.2011/746, § 1.)

5 RYHMÄKOTI

5.1 Ryhmäkodin toiminta-ajatus

Ryhmäkoti on vastaanottokeskuksissa toimiva alaikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitettu yksikkö, missä he odottavat turvapaikkapäätöstä maahanmuuttovirastosta. Ryhmäkodin toiminnan tarkoituksena on huolehtia heidän perustarpeistaan ja -palveluistaan. Kouluopetus järjestetään oppivelvollisuusikäisille, ja vanhemmille pyritään järjestämään opiskelupaikka. Alaikäisillä on oikeus tulkkipalveluihin ja oikeusapuun. Ryhmäkotien koko vaihtelee 8–24 lapsen yksiköihin. Henkilökuntaa niissä on yleensä yhtä paljon kuin lastenkodeissa, vaikka ne eivät ole lastensuojelun alaisia. (Turvapaikanhakijalasten vastaanotto ja edustaja [Viitattu 24.4.2012].) Ryhmäkotien yhtenä tavoitteena on valmistaa lasta itsenäiseen elämään suomalaisessa yhteiskunnassa (Helander & Mikkonen 2002, 68).

Ryhmäkoteja Suomessa ylläpitää valtio, kunnat tai järjestöt (SPR). Ryhmäkoteja hallinnoi Sisäasiainministeriö ja niitä ohjaa maahanmuuttovirasto. Sisäasiainministeriö kehittää vastaanottotoiminnan lainsäädäntöä, budjetoi valtion tulo- ja menoarvioon toimintaan määrärahoja, sekä ohjaa ne maahanmuuttovirastolle ja edelleen vastaanottokeskuksille. Toiminnan suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta vastaa maahanmuuttovirasto. (Alikäisten vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.)

Ryhmäkodin asukkaita ovat Suomeen ilman huoltajaa tulleet alaikäiset, jotka ovat hakeneet turvapaikkaa. Ryhmäkodin asukkaita voivat olla myös tilapäisen oleskeluluvan saaneet alaikäiset turvapaikanhakijat tai Dublin-tapaukset. (Alaikäiset yli 14-vuotiaat, jotka ovat hakeneet aiemmin turvapaikkaa jostakin muusta Euroopan maasta, Norjasta, Islannista tai Sveitsistä). (Alaikäisen vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.)

Ryhmäkodin tarkoitus on tarjota alaikäisille turvapaikanhakijoille kodinomainen majoitus turvapaikkaprosessin ajalle. Ryhmäkotiin sijoitettujen lasten hoito ja kasvatustilat ovat toiminnan perustehtäviä. Lapsille annetaan ympäristö, joka luo mahdollisuudet harrastamiseen, tietokoneen käyttämiseen, television katseluun ja oleiluun. Lasten ja nuorten ruokahuollosta huolehtivat joko keittäjä tai ohjaajat. Ruokailu on tärkeä osa yhteenkuuluvuutta. Ruokailu on sosiaalinen tilanne, joka on myös opetustilanne. Lapset oppivat suomalaisia ruokailutapoja, ruokalajeja ja jätteiden lajittelemista. Ruokaillessa kerrotaan kuulumisia ja ruokaileminen säännöllisin ajoin luo turvallisuutta. Ryhmäkodissa kiinnitetään huomiota lasten ja nuorten siisteyskasvatukseen ja omien vaatteiden puhtaanapitoon. Ryhmäkodissa opastetaan nuorta suomalaisiin asumistapoihin. (Alaikäisen vastaanotto toiminnan laatukäsikirja 2009.)

5.2 Ryhmäkodit Suomessa

Suomessa alaikäisille tarkoitettujen ryhmäkodit sijaitsevat vastaanottokeskusten yhteydessä. Ryhmäkoteja on Espoon, Kontiolahden, Oravaisten, Oulun, Siuntion ja Turun vastaanottokeskuksen yhteydessä. (Alaikäisyksiköiden yhteystiedot [Viitattu 15.4.2012].)

Espoon Ingaksen ryhmäkoti on niin sanottu transit - yksikkö. Tarkoituksena on, että siellä asuville tehdään poliisin kuulustelu, sekä maahanmuuttoviraston puhuttelu mahdollisimman pian (2 - 8viikkoa). Kuulustelun jälkeen lapsi siirretään odottamaan päätöstä toiseen ryhmäkotiin. Lapselle määrätään uusi edustaja, jos sijoituspaikka on kaukana transit - yksiköstä. (Alaikäisen vastaanotto toiminnan laatukäsikirja 2009.)

Alaikäisten turvapaikanhakijoiden vuosikustannukset vastaanottokeskuksessa ovat vuoden 2008 toteutumien perusteella olleet mittavat. Alaikäisen turvapaikanhakijan ryhmäkoti paikan kustannus on 57.500 euroa vuodelta. (Yksintulleet 2009, 18 [Viitattu 28.1.2012].)

Vuonna 2002 valmistuneessa Väestöliiton selvityksessä todetaan, että turvapaikkaa hakevat joutuvat odottamaan päätöstä turvapaikasta keskimäärin vuoden ja viisi kuukautta. Käsittelyajat todetaan pitkiksi lapsen ja nuoren elämässä. Suomeen tulleita alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita on vähän ja käsittelyaikoja tulisi nopeuttaa. Päätöksien hitaus saattaa johtaa siihen, että nuori ehtii täyttää 18-vuotta, eikä perheen yhdistäminen enää ole mahdollista. Silloinen eduskunnan apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio vaati ilman huoltajaa tulleiden lasten turvapaikkahakemusten käsittelyaikojen lyhentämistä. (Helander & Mikkonen 2002, 128.) Suuria muutoksia ei ole kuitenkaan saatu aikaan 2000-luvulla ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden turvapaikkapäätökset ovatkin esimerkiksi kirjattu nykyisen hallituksen hallitusohjelmaan kysymyksenä, jota tulee kehittää. (Sisäasiainministeriön julkaisu 1.2.2011 [Viitattu 28.1.2012].)

6 RYHMÄKODIN OHJAAJA

6.1 Ohjaajan toimenkuva

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 37 artikla (Lapsen oikeuksien sopimus [Viitattu 20.3.2012]) määrittelee, että lasta ei tule majoittaa samalle osastolle aikuisten kanssa. Alle 15 -vuotiaiden lasten majoituksessa noudatetaan lastensuojelulain (L.13.4.2007/417) mukaisia mitoituksia. Henkilökunnan pätevyys on säädetty lastensuojelulain 60§:ssä. Vain nuorten 16–17 -vuotiaiden ohjaus ja majoitus on luonteeltaan asumispalvelua, jolloin henkilöstön määrä on siellä pienempi kuin nuorempien lasten yksikössä. Ryhmäkodissa pyritään luomaan lapsille ja nuorille mahdollisimman kodinomaiset asuinolosuhteet. Olennaista on, että heille taataan turvallinen arki. Lapsen päivittäisestä hoitamisesta ja kasvattamisesta huolehtii lapsen tai nuoren nimetty omaohjaaja yhdessä yksikön muun henkilökunnan kanssa. (Yksintulleet 2009, 20 - 21 [Viitattu 28.1.2012].)

Pakolaisten kanssa työskentelevän tärkeimpiä taitoja ovat ennakkoluulottomuus ja kulttuurierojen kunnioittaminen. Näiden lisäksi tulee kyetä kyseenalaistamaan oman kulttuurin normeja ja itsestäänselvyyksiä, sekä omaa toimintaansa työssä. Näiden ominaisuuksien johdosta on mahdollisuus asiakkaan tapojen ja valintojen eettiseen arviointiin ilman, että määrittelee erilaisuutta poikkeavaksi tai ongelmaksi. (Berg 2012, 31.)

Sosiaalialan ammatissa joutuu vastakkain eettisten ristiriitojen kanssa ja valintojen tekemiseen vaikuttavat verkostossa mukana olevat henkilöt ja yksittäiset tilanteet. Sosiaalialan ammatillisen työn pääperiaate on asiakaslähtöisyys. Ammatilainen myös toteuttaa ja kehittää vastuullisesti työnantajansa tavoitteita asiakkaan hyväksi. (Arki, arvot, elämä ja etiikka 2005, 11.)

Maahanmuuttajanuoren kanssa tulee tehdä myös suvaitsevaisuustyötä, kuten kantaväestön nuortenkin kanssa. Jokaisessa maassa on olemassa ennakkoluuloja. Yhdenvertaisuusnäkökulmasta on maahanmuuttajanuoren kanssa

käsiteltävä uskontoon ja muihin elämänalueisiin liittyviä asioita. Toisten ihmisten näkemyksien kunnioittamisen harjoittamista tulee harjoittaa jatkuvasti. Maahanmuuttajanuoren selviytyminen edellyttää lähellä olevien aikuisten aitoa suvaitsevaisuutta ja välittämistä. Aikuisilla tulee olla rohkeutta puuttua nuoren omaan huonoon käytökseen tai häneen kohdistuvaan epäoikeudenmukaisuuteen. (Vastaanotosta kotoutumiseen 2007, 51 - 52.)

Monille nuorille ryhmäkodin ohjaajat ovat ainoita läheisiä suomalaisia aikuisia. Joillakin nuorilla ei ole ystäviä ja ryhmäkodin ohjaaja koetaan tärkeäksi ihmiseksi. Vaikka työntekijä ei voikaan korvata lapsen vanhempia, niin he ovat nuorelle tärkeitä äidin ja isän korvikkeita, joihin voi luottaa. Ryhmäkodin ohjaaja tukee lasta ja tarvittaessa ottaa syliin ja lohduttaa. Nuorilla on ryhmäkodissa monia aikuisia lähellä ja yleensä niistä ainakin yksi on sellainen, jonka kanssa nuori tulee hyvin toimeen. (Helander & Mikkonen 2002, 77 - 79.)

6.2 Omaohjaajuus

Ilman huoltajaa tuleville alaikäisille ei määrätä välittömästi huoltajaa, koska heidän ei katsota asuvan pysyvästi Suomessa. Huoltajuusasia ratkaistaan vasta, kun oleskelulupa on myönnetty. Koska asiakkaalla ei ole Suomessa huoltajaa, hänen päivittäisestä hoidostaan ja kasvatuksestaan vastaa hänelle nimetty omaohjaaja. Samasta syystä lapsen puhevaltaa käyttää hänelle käräjäoikeudessa kotouttamislain mukaisesti määrätty edustaja. (493/1999 § 26-33). (Alaikäisten vastaanotto toiminnan laatukäsikirja 2009.)

Alaikäisille turvapaikanhakijoille nimetään heti ryhmäkotiin saapumisen jälkeen yksi tai useampi omaohjaaja. Omaohjaajan ja asiakkaan välinen suhde on ammatillista, tietoista ja julkista vuorovaikutusta. Omaohjaajat työskentelevät työpareina vastaten nuoren asioista yhdessä. Omaohjaajuuteen sitoudutaan, eikä ohjattava valikoidu, eikä pääty mieltymyksen mukaan. Omaohjaaja on lapselle tärkeä aikuinen. Hän tuntee nuoren asiat parhaiten ja edustaa nuorta kun häntä koskevia asioita hoidetaan esimerkiksi koulussa. Omaohjaaja järjestää tapaamiset ja yhteistyötilanteet eri tahojen välillä. Jos on mahdollista, hän pitää yhteyttä

nuoren perheenjäseniin. Omaohjaaja vastaa myös asiakkaansa kirjallisesta hoito- ja kasvatussuunnitelmasta tai itsenäistymissuunnitelmasta. (Alaikäisen vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.)

Taskinen huomauttaa, että vanhemmat ovat perheen perusta. Yksin turvapaikkaa hakemaan tulleen lapsen suuri ongelma on sen suhteen puuttuminen. Omaohjaajan tehtävänä on olla lapselle tai nuorelle eräänlainen vanhemman korvike, johon voi luottaa. (Taskinen 2009, 44.) Kun lapsi tai nuori asuu ryhmäkodissa, työntekijän tehtävä on tukea nuorta ja lasta luomaan verkostoa, joka kantaa, kun hän muuttaa omaan asuntoon (Helander & Mikkonen 2002, 91).

6.3 Ohjaajan ja nuoren turvapaikanhakijan vuorovaikutus

Uuden maan tavat, traditiot ja normit ja käytöstavat ovat hyvin erilaisia kuin lapsen kotimaassa. Lapsen sosiaalistaminen vallitsevaan kulttuuriin on perheen tehtävä. Kasvava lapsi tarvitsee myös rajoja. (Lapsen etu ensin 2011, 45.)

Nuoren kotoutumista uuteen kulttuuriin voidaan ajatella prosessina, jonka aikana käydään samaan aikaan läpi aiempaa elämää ja elämää uudessa maassa. Uusien tapojen oppiminen ja samaan aikaan omien kehitysvaiheiden läpi käyminen tuo nuorelle turvapaikanhakijalle tullessaan suuria haasteita. Nuoren kanssa työskentelevien ohjaajien osaaminen on haasteellista. Riskinä on syrjäytyminen varsinkin jos nuori on tullut Suomeen 14–17- vuotiaana ilman huoltajaansa, eikä hänellä ole koulutusta. Puutteellinen suomen kielen taito ja riski, että peruskoulua ei pysty suorittamaan, saattaa johtaa syrjäytymiseen ja moniongelmaisuuuteen. (Vastaanotosta kotoutumiseen 2007, 46 - 47.)

Turvapaikanhakijan perhe on tärkeä osa nuoren verkostoa ja läsnä. Perheen vaikutus on tärkeää huomioida, kun ohjaaja on lapsen tukena. (Turtiainen 2012, 49.) Hyvin toimiva sosiaalinen verkosto tukee ja auttaa tarumatisoitunutta nuorta toipumaan (Brendler-Lindqvist 2004, 36).

Työntekijän aito ja avoin, sekä ymmärtävä asiakkaan kohtaaminen on edellytys vuoropuheluun, joka rohkaisee asiakasta tuomaan esiin omia kokemuksiaan. Näiden kohtaamisten kokemuksen tuomat tunteet vaikuttavat myös tulevissa kulttuurien välisissä vuorovaikutustilanteissa. Työntekijän ammatillisuudelta vaaditaan omaksumis- ja kehittämiskykyä, joustavuutta, muutoksensietokykyä ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Työntekijän hyvä itsetunto, oman taustan tunteminen ja kokeminen arvokkaana auttaa yhteistyötilanteissa. Nämä ominaisuudet ovat myös vahvuuksia tilanteissa, joissa kohdataan ihminen, jolla on ennestään meille vieraita tapoja. (Tunnista ja turvaa 2011, 67 - 69.)

6.4 Monikulttuurisuuden haasteita omaohjaajan työssä

Monikulttuurisessa sosiaalityössä ammattilaiselta vaaditaan kulttuurista tietoisuutta, erojen huomioimista ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Työssä vaaditaan myös valtasuhteiden huomioimista ja asiakassuhteen vähemmistönäkökulman ymmärtämistä. Kuuntelemalla työntekijä voi syventää tietämystään asiakkaan lähtökohdista, elämän historiasta, sosiaalisesta tilanteesta ja tulevaisuuden suunnitelmista. Asiakkaan toiminnan logiikan ymmärtäminen auttaa luomaan uusia näkemyksiä asiakkaan tilanteesta. (Anis 2008, 99.)

Kun työskentelee eri kulttuurista tulevan asiakkaan kanssa, tulee tiedostaa, että hänen toimintaansa vaikuttavat monet asiat. Näitä toimintaan vaikuttavia asioita ovat persoonallisuuspiirteet, kulttuuri ja elämäntilanne. Omaan ennakkoluuloisuuteen ja stereotyyppien käyttämiseen tulee asiakastyössä kiinnittää huomiota. Vaikeassa elämäntilanteessa ei huono käytös ole välttämättä kulttuurista johtuvaa. (Räty 2002, 213 - 214.)

Työntekijän tulee tiedostaa, että omat normit ja säännöt saattavat lisätä epäoikeudenmukaisuutta. Toisesta kulttuurista tulleelle tasa-arvoisuus saattaa olla epäoikeudenmukaista. Eri kulttuuritaustaisten tarpeet ja normit voivat olla hyvin erilaisia kuin mihin Suomessa on totuttu. Tarpeiden toteuttaminen kaikkien välillä

tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti herättää työssä ristiriitaisia ajatuksia. (Rätty 2002, 219 - 221.)

Turvapaikanhakijoiden vastaanotossa työskentely on haastava tehtävä. Eettiset säännöt (<https://manu.migri.fi>) antavat tukea ammatillisen työtteen säilyttämiseen ja työtehtävän hyvään hoitamiseen. Säännöt ottavat kantaa kysymyksiin vallasta, ammattimaisesta asennoitumisesta ja ammattieettisistä ongelmista. Tehtävät sinällään edellyttää ihmistuntemusta ja kulttuurien tuntemusta.(Vastaanotto toiminnan laatukäsikirja 2009.)

6.5 Alaikäisenä yksin uudessa maassa on suuri muutos

Nuoren /lapsen elämä muuttuu täysin hänen tullessaan Suomeen. Hän on jättänyt kotimaahansa perheensä ja kaiken tutun ja turvallisen. Hän joutuu opettelemaan uuden kielen lisäksi uudet normit ja tavat, sen mikä tässä maassa on oikein ja mikä väärin. Näiden lisäksi hän ikävöi kotiin.

Kulttuuri on kasvatuksen tuloksena opittuja asioita yhteiskunnasta, joihin olemme tottuneet syntymästämme saakka. Kulttuuri on elämäntapa, moraalikäsitteitä, arvoja ja uskomuksia, jotka yksilö on omaksunut sosiaalistuessaan omaan yhteisöön. Kulttuuri näkyy esimerkiksi tapoinamme pukeutua ja syödä. Kulttuuria on myös ne asenteet ja ajatukset, joita meillä kaikilla on elämästä, kuolemasta, avioliitosta, miehen ja naisen rooleista, sekä vaikkapa eri-ikäisistä ihmisistä. Kulttuuria on myös tapa, miten itseä ilmaistaan. Vanhemmat opettavat lapselleen yhteisön säännöt ja normit. Koulussa opettajat opettavat lisää yhteiskunnan jäsenyyteen liittyviä tärkeitä asioita. Erilainen kulttuuri näkyy ja vaikuttaa perheessä jo varhaislapsuudessa. Uusi kulttuuri on vaikeampi omaksua aikuisiässä kuin lapsena. Kulttuurilla uskotaan olevan suuri vaikutus myös yksilön persoonallisuuteen. Tämä vaikuttaa yksilöiden tapaan toimia vuorovaikutuksessa ja näin myös aiheuttaa väärinymmärryksiä, jos kulttuurien välisiä eroja ei tunnusteta. (Alitolppa-Niitamo 1993, 19 - 22.)

Uuteen maahan tulemisen jälkeen aiemmin opitut käyttäytymistavat eivät enää olekaan toimivia, vaan niitä saatetaan paheksua. Nuori joutuu oppimaan uuden

kielen ja kulttuurin, uudet tavat ja arvot, joita uudessa maassa arvostetaan. Tämä prosessi saattaa viedä koko loppuelämän. Yksilöstä riippuen prosessi saatetaan kokea, joko rikastuttavana kokemuksena tai kokemuksena, joka hankaloittaa jokapäiväistä elämää. Muutoksesta tekee vaikeaa suru, jota turvapaikanhakija kokee joutuessaan jättämään perheensä, ystävät ja sukulaiset. Hänen pitää myös sopeutua uuteen ilmastoon. (Alitolppa-Niitamo 1993, 24 - 25.)

Ohjaajan toiminnan haasteita ovat monikulttuurisuus, vuorovaikutus ja toimiminen aikuisena nuorelle, joka tarvitsee tukea sopeutuessaan uuteen yhteiskuntaan. Ohjaajan arkeen on vaikuttanut myös uusi vastaanottolaki, joka velvoitti vastaanottokeskukset huolehtimaan alaikäisen yksin Suomeen tulleen turvapaikanhakijan kaikista arkielämän perustarpeista. Tutkimus selvittää, mitä näistä arkielämän tarpeista huolehtiminen tuo tullessaan vastaanottokeskuksen arjessa nuorille/lapsille itselleen, sekä heidän ohjaajilleen. Seuraavaksi esittelen mistä laissa on kyse ja miksi sitä muutettiin.

7 LAKI KANSAINVÄLISTÄ SUOJELUA HAKEVAN VASTAANOTOSTA

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta eli ns. vastaanottolaki säätelee turvapaikanhakijan vastaanottoa. Uudistettuna laki astui voimaan 1.9.2011. Laki säätelee kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin huolenpidosta ja toimeentulosta. Sisäasiainministeriön julkaisemassa artikkelissa kerrotaan, että kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottolain tarkoitus on ollut selkeyttää vastaanoton sääntelyä ja yhdenmukaistaa vastaanottopalveluita. Laki sisältää säännöksiä viranomaisten tehtävistä, vastaanottopalvelujen järjestämisestä ja niiden kustannusten korvaamisesta, alaikäisten yksin turvapaikkaa hakevien edustamisesta ja henkilörekisteristä. Lain tarkoitus on eriyttää turvapaikanhakijoille maksettava rahallinen tuki toimeentulotuesta. Syyskuun alusta 2011 alkaen turvapaikanhakijoille maksetaan vastaanottorahaa tai käyttörahaa. (Sisäasiainministeriön artikkelijulkaisu 29.8.2011 [Viitattu 19.11.2011].)

Käyttöraha on tarkoitettu alaikäiselle itsenäisen rahankäytön opettelemista varten. Käyttörahaa maksetaan 1.1.2012 alkaen alle 16-vuotiaalle 26,05€ ja 16 vuotta täyttänyt alle 18-vuotias saa 46,89€ kuukaudessa. (Vastaanottoraha [Viitattu 16.4.2012].) Perustellusti käyttöraha voi olla pienempi, jos lapsen ikä tai kehitys sitä edellyttää.

Käyttörahaa haetaan siltä vastaanottokeskukselta, minkä asiakasrekisteriin lapsi kuuluu. Alaikäisen käyttörahaa hakee hänen edustajansa. Vastaanottokeskus huolehtii muuten kaikista lapsen ja nuoren perustarpeista, ylläpidosta ja erityisolosuhteista johtuvista menoista. (Alaikäisen vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.) Niin sanottua täydentävää vastaanottorahaa voidaan myöntää esimerkiksi harrastusmenoihin tai turvapaikkapuhutteluun osallistumisesta aiheutuviin matkakuluihin.

Vastaanottolain 39 §:n 2 momentin nojalla vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle on määrätty edustaja. Jos yksin tullut alaikäinen on täyttänyt 15 vuotta, hän voi myös itse hakea vastaanotto- tai käyttörahaa, sillä hallintolain 14 §:n 3 momentin mukaan Viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta. (Alaikäisen vastaanottotoiminnan laatukäsikirja 2009.)

Ennen lain voimaan astumista alaikäiselle turvapaikanhakijalle maksettiin toimeentulotukea, jonka suuruus oli yksinasuvalla 292,22€ kuukaudessa (Sisäasiainministeriön tiedote [Viitattu 20.3.2012]). Tällä rahalla hän osti itselleen ruuan ja muut välttämättömät tarvikkeet, kuten esimerkiksi vaatteet, hygieniatarvikkeet ja harrastusvälineet. Vastaanottokeskukseen majoittumisesta ja terveydenhuoltomenoista vastasi vastaanottokeskus.

Ennen uuden vastaanottolain voimaan tuloa joissakin vastaanottokeskuksissa oli käytössä ruokapalvelu. Ruokapalveluun kuuluminen vähennetään turvapaikanhakijan saamasta toimeentulotuesta seuraavasti:

Jos vastaanottokeskus järjestää ruokailun, hakijalle vähennetään toimeentulotuen perusosasta 79 %. Turvapaikanhakijan on itse kustannettava vastaanottorahalla tai muilla omilla tuloillaan ruokansa, vaatetuksensa ja vähäiset terveydenhuoltomenonsa. (Sisäasiainministeriön tiedote 26.1.2010 [Viitattu 20.3.2012].)

Alaikäisille tukiasunnoilla asuville itsenäistyville 17 vuotta täyttäneille turvapaikkaa hakeville nuorille maksetaan edelleen vastaanottokeskuksessa toimeentulotukea, kuten aikuisillekin turvapaikanhakijoille. Ennen uuden vastaanottolain voimaan astumista tätä toimeentulotukea maksettiin myös ryhmäkodeissa asuville alaikäisille yksin tulleille turvapaikan hakijoille. Tällä hetkellä ryhmäkodeissa asuvilla lapsilla ei ole mahdollista valita, laittaako itse ruuan ja saa suuremman vastaanottorahan vai kuuluuko ruokapalveluun ja saa käyttörahan. Laki määrittelee, että ryhmäkodeissa vastaanottokeskus vastaa ruuan valmistamisesta ja alaikäiset turvapaikanhakijat saavat pienen käyttörahan.

8 TUTKIMUS

8.1 Tutkimuksen tavoite

Opinnäytetyöni tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia asioita lain muuttuminen ja muutoksen mukanaan tuomat käytännön asiat ovat tuoneet vastaanottokeskuksen ryhmäkodin arkeen. Laki määrää vastaanottokeskuksen huolehtimaan alaikäisen ryhmäkodin asukkaan perustarpeista ja ruokahuollosta. Vastaanottokeskuksessa ohjaajat ostavat ryhmäkodin nuorten/lasten perustarvikkeet ja laittavat myös ateriat. Tutkimuksessa otan huomioon ohjaajien näkökulman haastattelemalla heitä kokemusasiantuntijoina. Vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa on kymmenen ohjaajaa, joita haastattelin kolmessa eri ryhmässä. Olen kohdentanut tutkimuskysymykset niihin pääkohtiin, jotka omien havaintojeni mukaan sisältyvät olennaisesti ohjaajan ja omaohjaajan päivittäisiin tehtäviin. Tutkimuksessa haastattelen lisäksi kuutta nuorta, siitä miten he kokevat lain muuttumisesta johtuvat konkreettiset muutokset omassa arjessaan. Kysymykset käsittelevät samoja asioita kuin ohjaajillakin. Nuorten osalta keskityin kuitenkin konkreettisempiin asioihin. Siksi en esittänyt kysymyksiä omaohjaajuudesta ja vuorovaikutuksesta heidän välillään.

8.2 Tutkimusmenetelmänä ryhmähaastattelu

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen ja teemoitetun ryhmähaastattelun. Tarkoitus on pienissä ryhmissä saada aikaan keskustelua valitsemistani aiheista ja tuottaa tietoa siitä, miten laki on vaikuttanut vastaanottokeskuksessa ryhmäkodin ohjaajien ja alaikäisten turvapaikanhakijoiden arkeen. Keskustelemalla pienissä ryhmissä tavoitteena on nostaa esiin ja tuottaa uusia näkökulmia arjen asioista.

Ryhmäkeskustelun avulla kerätty aineisto on hyvää siksi, että haastattelun aikana ryhmässä saadaan aikaan keskustelua myös itsestäänselvistä asioista, joista

usein ei edes keskustella. Silloin syntyy usein kiinnostavia keskusteluita, jotka saavat aikaan myös asian pohtimista monista uusista näkökulmista. (Alasuutari 2001, 155.)

Eskola ja Suoranta linjaavat ryhmäkeskustelun periaatteita seuraavasti: Ryhmähaastattelun etuna on se, että keskustelussa tulee esiin asioita, jotka muistuvat mieleen menneistä yhteisistä kokemuksista keskustelun aikana. Haastattelijan tarkoitus on aloittaa keskustelu, mutta pyrkiä olemaan sen jälkeen itse hiljaa. Sopiva ryhmän koko on 4 - 8 henkeä. Ryhmähaastattelun teemat kannattaa valita niin, että ne herättävät keskustelua ja eriäviä mielipiteitä. Ryhmähaastattelun tavoite on aiheessa pysyminen. Ryhmähaastattelussa on mukana samaan aikaan useita haastateltavia. Keskustelua saadaan aikaan tutkijan haluamasta aiheesta. Haastattelijan tehtävä on varmistaa, että etukäteen suunnitellut aiheet tulevat käsiteltyä haastattelun aikana. Teemahaastattelun tapaan haastattelijalla on lista asioista, mutta ei valmiita kysymyksiä. Teemoista muodostuu kehys niihin asioihin, joihin tutkimuksella on tarkoitus saada vastauksia. Muuten haastattelu on vapaamuotoista ja keskustelevaa. Haastattelun nauhoittamisesta tulee sopia haastateltavien kanssa etukäteen. Ryhmähaastattelua varten tulee valita tila, joka on riittävän suuri ja kaikille osallistujille neutraali. Säännöllisesti kokoontuvaa ryhmää voidaan pyytää kokoontumaan myös sen tavanomaisessa kokoontumispaikassa. Haastatteluun osallistumisen tulee silti olla vapaaehtoista kaikille. Luottamuksellisuus haastateltavan ja haastattelijan välisessä vuorovaikutustilanteessa on välttämätön. (Eskola & Suoranta 2003, 86 - 93.)

Ryhmähaastattelujen ongelmana pidetään sitä, että ryhmäkeskustelussa tulee käyttöön ryhmän tapa käsitellä asioita. Ajatellaan, että ennestään tutut henkilöt eivät kertoisi ryhmässä todellisia ajatuksiaan, vaan kertovat mitä luulevat muiden haluavan kuulla. Ryhmäristiriitoja yritetään peitellä ja ryhmän sisäinen auktoriteetti ja valta-asema saattaa vaikuttaa vastausten ja keskustelun laatuun. Ryhmätilanteen hierarkia voi näkyä vuorovaikutustilanteessa ja se voi vaikuttaa myös tulkintaan. (Alasuutari 2001, 153 - 154.)

Haastattelujen aikana huomioin ryhmään osallistuvien tahattoman tavan osallistua keskusteluun. Ohjaajien keskuudessa jokaisen persoonallinen tapa olla mukana keskustelussa ja omaksuttu rooli vaikutti myös haastattelussa. Haastatteluissa havainnoin, että joukossa oli seuraajia ja niitä, joilla oli selkeä oma mielipide. Aktiiviset usein aloittivat keskustelemisen ja johdattivat aiheen pohdinnan tavan tiettyyn suuntaan. Kannustin haastattelun aikana hiljaisempia osallistumaan ja kertomaan oman mielipiteensä. Pyrin olemaan keskustelun aikana itse hiljaa ja antaa keskustelun kulkea haastateltavien ohjattavana. Ohjailin ajatusta ja sen aiheita kuitenkin kysymyksin ja ohjaussanoin liitteen mukaisesti. Niimpä koen, että tutkimukseni oli enemmän keskustelu antamistani aiheista kuin haastattelu. (Eskola & Suoranta 2003, 94 - 97.)

8.3 Aineiston keruu ja haastattelut

Aineiston keräämisen aloitin pohtimalla mitkä kysymykset olisivat tärkeitä esittää ryhmähaastattelutilanteissa. Omien havaintojeni pohjalta valitsin teemat sekä kysymys- ja ohjaussanat, jotka liittyivät jokapäiväiseen arkeen vastaanottokeskuksessa ja etenkin ne, jotka liittyivät asioihin, joihin laki vaikutti eniten. Koska laki muutti ryhmäkodin nuorten aikaisemmin saamaa rahamäärää ja velvoitti vastaanottokeskuksen huolehtimaan sekä ruokahuollosta että muista alaikäisen turvapaikanhakijan perustarpeista, valitsin teemat niiden mukaan. Nämä tehtävät kuuluvat ryhmäkodeissa nuorten ohjaajille ja etenkin omaohjaajien vastuulle.

Ohjaajien haastatteluissa käsittelen tutkimukseni pääteemoja, jotka ovat omaohjaajuus ja ruuan laittaminen. Omaohjaajuuteen liittyen ohjasin keskustelua tukisanojen avulla, joita olivat vuorovaikutus, itsenäistyminen, suhde nuoriin, menotositteet / kirjaaminen, hyvät asiat, huonot asiat / ongelmat ja lasten oikeudet. Ruuanlaittamiseen liittyvät tukisanat olivat lisätyö, kiire, nuoren kulttuuri, nuoren osallisuus, hyvät asiat ja huonot asiat/ ongelmat.(Liite 3.) Tavoitteeni oli olla

johdattelematta keskustelua, vaan keskityin huolehtimaan, että jokainen sai sanoa mielipiteensä ja keskustelun johdattamana mieleen tulleet huomionsa asiasta.

Nuorten alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden haastatteluun valitsin teemat, jotka ovat mahdollisimman yksinkertaiset käytännön asiat ja helposti ymmärrettävät heidän arkeensa liittyvät kysymykset. Kulttuurierot ja tulkin käyttäminen tulisivat jo itsessään olemaan haasteita oikeiden vastausten saamiseksi haluamiini aiheisiin. Keskityin nuorten ja ohjaajien haastatteluissa samoihin aiheisiin. Teemoiksi valitsin myös nuorten haastatteluun ohjaajien ruuan laittamisen. Sen lisäksi valitsin ohjaajien vaatteiden- ja muiden välttämättömien tarvikkeiden ostamisen. Lopuksi pyysin nuoria kommentoimaan sen riittävyttä. (Liite 4).

Keskustelin etukäteen nuorten kanssa haastatteluun osallistumisesta. Kerroin, miksi teen haastattelun, ja mikä sen tarkoitus on. Kerroin myös, että se on vapaaehtoista ja että heidän nimiään ei tule esiin missään vaiheessa. Kerroin, että kysyisin heidän mielipiteensä siihen, että heidän saamansa rahamäärä on nyt pienempi kuin ennen ja ohjaajat laittavat heille ruuat ja maksavat vaatteet.

Nuorten haastattelun alussa kerroin millaisia kysymyksiä aion esittää ja lopuksi otin esiin käyttörahaa koskevan asian. Kerroin pohjustukseksi, että he ovat kaikki olleet vastaanottokeskuksessa myös aikana, jolloin he saivat toimeentulotukea ja ostivat itse ruokatarvikkeet ja muut tarvitsemansa perustarvikkeensa. Nyt he saavat käyttörahaa, jonka määrä on 25 €, miten he kuluttavat rahan ja onko käyttörahakäytännössä nuorten mielestä mitään muutettavaa?

Ohjaajille annoin saatekirjeen (Liite 2) etukäteen luettavaksi ennen haastatteluja ja varmistin, että jokainen osallistuja oli sen myös lukenut. Saatekirjeessä kerroin, että tallennan keskustelut, eikä kenenkään henkilöllisyys tule esiin opinnäytetyössäni. Tuhoan äänitteet kun en niitä enää tarvitse. Saatekirjeessä ilmeni myös osallistumisen vapaaehtoisuus. Olin aiemmin kysynyt ohjaajilta, milloin olisi paras aika haastattelulle. He kertoivat, että lauantai-iltapäivät olisivat rauhallisin aika. Sen jälkeen katsoin työvuorolistasta, miten ohjaajat olivat

työvuorossa. Sovitin haastattelut niin, että ohjaajilla oli vastaavan ohjaajan luvalla mahdollisuus osallistua haastatteluun. Kaikki ohjaajat, joille etukäteen ilmoitin kolmesta eri haastattelukerrasta, osallistuivat. Kahden ohjaajan työvuorot eivät sopineet, joten he jäivät haastattelusta pois.

Nauhoitin haastattelut siksi, että voisin toistaa keskustelut sanasta sanaan oikein. Näin voin myös jälkeempään tarkastella ja vertailla kaikkien kolmen haastattelukeskustelun tuloksia, miten osallistujat vastasivat antamiini teemoihin ja tukisanojen avulla johdattamiini aiheisiin. Raportoinnissa käytän suoria lainauksia, jotka esiintyvät jokaisessa keskusteluryhmässä antaen samoja tuloksia.

Litteroin äänitykset sanasta sanaan ja numeroin haastateltavien lausunnot niin, että kirjasin ensimmäiseksi numeroksi ensimmäisen haastattelun ja ensiksi keskustelun aloittaneen ja niin eteenpäin. 2 /1 ensimmäinen ohjaajahaastattelu ja toiseksi mielipiteensä sanonut. Haastattelujen kestot olivat 31 minuutista 40 minuuttiin ja yhden haastattelun litterointiin aikaa kului noin 8 tuntia. Kuuntelin jokaisen äänitteen useaan kertaan varmistaakseni, että äänitteet tuli kirjattua tarkalleen oikein sanasta sanaan.

8.4 Aineiston analyysi

Alasuutarin mukaan laadullisen aineiston analysointi käsittää kaksi vaihetta; Havaintojen yksinkertaistamisen ja kysymysten ratkaisemisen. Havaintoja yksinkertaistaessa aineistoa tarkastellaan ainoastaan tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Huomioidaan, mikä on olennaista kysymysten asettelun kannalta. Sen jälkeen yhdistetään havainnot yhdeksi tai harvemmiksi havaintojen määräksi, jotka muodostuvat yhdistäväksi tekijäksi koko aineistoon. (Alasuutari 2001, 39 - 40.)

Analyysin jatko pohjautuu niihin tutkimuksen tekijän valitsemiin kysymyksiin, joihin hän haluaa vastauksen. Haastateltavien ihmisten väliset erot vaikuttavat esille tuleviin asioihin. Laadullisessa analyysissä on tärkeää välttää tyypittelyä ja

erottelemisia. Tärkeää on havaintojen yksinkertaistaminen pieneksi havaintojen määräksi. (Alasuutari 2001, 42 - 43.)

Kuten edellisessä luvussa kerroin, aineiston analysoinnin aloitin kirjoittamalla kaikki äänitteet tekstiksi. Kirjoitettua tekstiä tuli kaikkiaan 39 sivua. Sen jälkeen kokosin yhteen ohjaajien haastatteluista vastaukset teemoittain ja ohjaussanoittain kokonaisuuksiksi. Laadullinen (kvalitatiivinen) tutkimus voidaan ymmärtää yksinkertaisimmillaan aineiston (sekä analyysin) kuvaukseksi. Laadullinen aineisto on ilmiänsuutaan tekstiä. (Eskola & Suoranta 2003, 13 - 15.)

Seuraavaksi erottelin useimmin esiintyvät yhdistävät tekijät vastauksista leikkaamalla-menetelmällä yhteen. Tutkimuksen tulokset sain jaottelemaan kaikkien kolmen haastattelun keskustelut ohjaussanojen mukaan. Otin sieltä esiin yhteneväisyydet ja kopioin ohjaajien suorat lainaukset kyseisistä aiheista. Tutkimuskysymysten tulokset ja vastaukset muodostuivat niiden havaintojeni perusteella, jotka muodostuivat näistä yhdistävistä tekijöistä haastattelujen välillä. Yksinkertaistin laajan tekstin tällä tavalla pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Tarkastelin aineistoa kysymys- ja ohjaus sanoista käsin.

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on selkeyttää aineistoa ja saada aikaan uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Analyysillä pyritään tiivistämään aineiston tieto selkeäksi. (Eskola & Suoranta 2003, 137.) Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulee pohtia tutkimuksen aikana tekemäänsä työtä ja ratkaisuja sekä niiden luotettavuutta ja analyysin kattavuutta (Eskola & Suoranta 2003, 208).

8.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuuden arvioinnissa tärkeää on uskottavuus, joka merkitsee sitä, että tutkijan tulee tarkastella, vastaako hänen omat käsitteellistämistensä tulokset tutkittavien tulkintoja asiasta (Eskola & Suoranta 2003, 211). Käytän raportoinnissa suoria lainauksia litteroimastani aineistosta, jolloin tulkiten tuloksia

haastateltavien todenperäisten haastattelussa esiin tulleiden mielipiteiden kautta. Lähetän opinnäytetyön Punkalaitumen vastaanottokeskuksen apulaisjohtajan ja vastaavan ohjaajan tarkastettavaksi ja pyydän heidän kommenttinsa tutkimuksen sisältöön ja tuloksiin.

Oman haasteensa haastatteluihin ja niiden analyysiin tuo, että haastateltavat ovat eri kulttuuritaustoista tulevia nuoria. Yhteinen ymmärrys on tärkeää. Myös tulkin käännökseen ja tulkintaan luottaminen on olennainen osa haastattelua. Virhetulkintojakin saattaa syntyä. Haastattelun alkuolettamus on, että sekä haastattelijat, että haastateltavat ymmärtävät toisiaan. Erilaisissa kulttuureissa eläneet tulkitsevat ympäröivää todellisuutta erilalla omien erilaisten kokemustensa kautta. Jos haastateltava ei ymmärrä haastattelun tarkoitusta, periaatteita ja tutkijan motiiveja, kulttuurierojen huomioimisesta tutkimuksessa tulee tärkeä tutkimuseettinen kysymys. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 79 - 83.)

Keskustelin tulkin kanssa kahden kesken ennen haastattelun alkamista ja korostin sitä, miten tärkeää on toistaa nuorten keskustelu sanatarkasti. Tulkilla oli kiire sovittuun tapaamiseen haastattelun jälkeen, joten haastattelutilanne saattoi olla hänelle stressaava aikataulun vuoksi. Nuorten haastattelun kesto oli 15 minuuttia, joten en voinut laajentaa vastauksia ja haastattelu jäi lyhyeksi. Sain kuitenkin haastattelun aikana nuorten päällimmäisiä ajatuksia mielestäni hyvin. Kaikki nuoret osallistuivat, joita olin pyytänyt mukaan. Nuorista kaksi tyttöä ei osallistunut kuitenkaan keskusteluun.

Alaikäisten turvapaikan hakijoiden haastattelussa haasteena oli kulttuurin erilaisuus ja yhteisen ymmärryksen löytäminen sekä luottamus. Olin nuorille entuudestaan tuttu, mikä oli hyvä asia. Haastattelun alussa ei tarvinnut käyttää aikaa tutustumiseen. Nuoret osallistuivat vapaasta tahdostaan. Viisi kuudesta haastateltavasta oli somaleja ja kolme heistä oli tyttöjä. Heidän kulttuuritaustansa vaikutti haastattelun sujumiseen. Somali-kulttuuriin kuuluu, että nuoret naiset antavat miehen vastata ensin. Sen jälkeen he saavat kertoa oman mielipiteensä. Haastattelussa pojat vastasivat aina ensin ja vuolaasti, tytöt olivat samaa mieltä ja nyökkäilivät. Yksi tytöistä kertoi omat mielipiteensä kun minä sitä vartavasten

kysyin. Huomattavaa oli, että nuorista kaksi tyttöä ei osallistunut lainkaan keskusteluun. Heidän osallistumattomuutensa ei kuitenkaan vaikuta tulokseen, koska tein huomioita että tytöt nyökkäilivät poikien kommenttien aikana, josta tein johtopäätöksen, että he ovat samaa mieltä.

Ohjaajien haastatteluissa keskustelutilanne toteutettiin erillisessä neuvotteluhuoneessa ja tilanne oli rento ja rauhallinen. Olin ohjaajille entuudestaan tuttu ja tilanne oli vapautunut, vaikkakin useimpia ohjaajia arastutti keskustelun nauhoittaminen. Kerroin aluksi, mistä aiheista keskustellaan, ja miten olen ajatellut itse toimia keskustelun ohjaajana. Keskustelun edetessä keskustelu eteni vapautuneesti. Jokainen esitti rohkeasti mielipiteensä kaikista keskustelun aiheista. Keskustelussa tuli esiin sekä yhteisiä ajatuksia että yksilöllisiä ja erilaisia pohdintoja.

9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Ohjaajien kokemuksia lainmuutoksen vaikutuksista

Haastattelun alkaessa useimmat haastateltavat sanoivat, että laki ei ole vaikuttanut omaohjaajuuteen ja työn tekemiseen, mutta keskustelun edetessä tuli ilmi asioita, jotka ovat toisin kuin ennen lain muuttumista. Tutkimuskysymyksiksi olin valinnut omaohjaajuuden ja ruoan valmistamisen, jotka olin vastaanottokeskuksessa työssä ollessani havainnut olevan ne suurimmat ohjaajien tehtävät ja asiat, jolloin muutos ryhmäkodin arjessa eniten näkyy.

9.1.1 Omaohjaajuus

Omaohjaajuus on tärkeä ja oleellinen osa ohjaajan työtä. Uudistuneen lain mukanaan tuomia muutoksia ohjaajat kommentoivat ryhmäkeskusteluissa seuraavasti.

Omaohjaaja tiedostaa, että hänellä on tärkeä osuus vanhemman sijaisena nuoren elämässä ja omaohjaaja on se, joka tietää eniten oman nuorensa asioista. Moni ohjaaja kokee, että nuorelle jää tällä hetkellä liian vähän aikaa, koska työvuoron neljästä tai kolmesta ohjaajasta on aina kaksi erillisessä keittiössä valmistamassa ruokaa usean kerran työvuoronsa aikana. Nuorten kanssa osastolla on oltava ainakin yksi ohjaaja, joten vastaanottokeskuksen ulkopuolelle ei silloin voi järjestää matkoja. Ohjaajan tärkeimmäksi tehtäväksi koetaan, että hän on aikuinen, joka on läsnä ja kuuntelee nuoren tarpeita ja huolia. Omaohjaaja on se, joka huolehtii oman nuorensa asioista eniten. Lain muutoksen jälkeen ohjaajat kokevat, että nyt ”joudutaan” olemaan enemmän perillä siitä mitä nuorelle ostetaan kuin ennen, jolloin ohjaajat eivät tienneet mihin nuoret saamansa rahat käyttivät.

”Niin se, että he tulee kuulluksi ja että ne tarpeet ja toiveet ja tämmöset näin, ja olla läsnä. Se on aina vaan... omaohjaaja tietää siitä omasta nuorestaan kuitenkin vähän enemmän, kuin ehkä ne muut työtoverit. Että ne tulee omalle ohjaajalle kertoon ehkä ensimmäisenä jostain asiastansa.” (3/1)

”Niin, onhan omaohjaajan vastuuta toisaalta lisätty ja se ei mennä sosiaalityöntekijältä pyytään sitten sitä ja tätä ja tota. Se on ainakin loppunu, en mä ainakaan muista onko kukaan enää mennyt siltä juuri mitään. Sen omaohjaajan kautta nimenomaan hoidetaan.” (3/2)

Tällä hetkellä omaohjaajalta kuluu paljon aikaa erillisessä keittiötilassa ruokaa valmistaessa ja aikaa olla nuoren kanssa osastolla jää vähemmän. Koetaan, että on hankala saada aikaa siihen, että voisi lähteä nuoren kanssa kahdestaan vaikkapa vain vapaa-ajan viettoon ja tekemään kahdestaan jotakin nuorta tukevaa vapaa-ajan toimintaa.

”Mul on ainaki ensimmäisenä siihen omaohjaajuuteen se, että on päässy kyllä ihan täysin iteltäkin unohtuun, että nuoren kanssa vois lähteä johonkin.” (1/1)

”Niin on se on niinkun ohjattavan omaa aikaa. Vuosi ollu täällä, enkä oo vieläkään päässy niinku pidemmäksi aikaa ohjattavan kanssa. Eikä kukaan muukaan.” (2/2)

Kun omaohjaajan tehtävää nuoren tärkeänä aikuisena on korostettu sekä ohjaajille että nuorille, niin omaohjaajan poissaoleminen vaikuttaa nuoreen. Ohjaajan ollessa pois nuori kokee, että hänen oma aikuisensa ei ole kuulemassa häntä kun hän tarvitsisi apua. Alaikäinen yksin tullut turvapaikanhakija tarvitsee paljon ohjausta ja tukea arjen asioissa ja ohjaajan läsnä oleminen tarvittaessa koetaan olevan erittäin tärkeää. Yksi omaohjaajan tehtäviä on tiedottaa muille lapsen asioista, jolloin omaohjaajan poissaolemisenkin aikana niistä tiedettäisiin huolehtia. Epävarmuutta ohjaajien mielessä aiheuttaa se, että pitäisi sekä laittaa ruokaa ja olla ohjaaja samaan aikaan, mutta aika ei riitä molempiin.

”Niin kyl se lakimuutos niinkun heikensi se ohjaajan arvovalta tai arvo ohjaajan ja ohjattavan. Mun mielestä olla niinkun kokki. Se jää sulla paljon aikaa kokkaamisen eikä ohjaamiseen, eikä ainakaan tue sitä ohjaajan työtä.”(2/2)

”Nyt ku se on se käyttöraha niin pieni, niin ne tarvii enemmän niinku meiltä sitä tukee ja niitä apuja.”(1/3)

Käyttörahan muutos on tuonut ohjaajien mielestä myös hyviä asioita. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu huolehtia oman ohjattavansa perustarpeista, kuten asianmukaisesta vaatetuksesta ja hygieniasta. Tämä huolehtiminen lisää ohjaajan ja nuoren välistä keskustelua ja vaatii ohjaajalta nuoren henkilökohtaista huomioimista. Ohjaajat kokevat, että tämä on hyvä asia. Omaohjaajuus syventyy tämän vuorovaikutuksen vuoksi.

”Siis on tullu lisää siis semmosta keskustelua nuoren kanssa niinku hänen tarpeistaan. Kyllä se on omaohjaajuus on korostunu, että saa niinku sellasta henkilökohtasta enemmän.”(2/3)

”Hyvää on ehkä se, että se oma suhde siihen omaan omaohjattavaan on syventyny, mutta sitte taas huonoo mun mielestä on se, että ollaanko sitte niinku liian, ajatellaanko liikaa, että tää on nyt vaan sen omaohjaajan ja sen omaohjattavan asia. Että voishan sitä jotkut muutkin, voishan sitä joissain tapauksissa jakaa sitä vastuuta niinku.” Sit tosi hyvää on kyllä se, että se suhde tulee läheisemmäksi. Tän uuden systeemin myötä et se on tosi hyvä.”(1/3)

9.1.2 Itsenäistyminen

Ohjaajien mielestä nuoren itsenäistymiseen käyttörahan muutos on vaikuttanut heikentävästi, mutta kuitenkin todetaan, että nuoren kuuluu saada olla lapsi mahdollisimman pitkään. Lapsilla on aikaa olla aikuisia myöhemmin. Osa ohjaajista pohti sitä, että uusi laki estää nuoria ajattelemasta miten paljon mikäkin maksaa, koska he eivät itse käytä rahaa tarvikkeiden ostamiseen. Jos raha olisi heillä itsellään, he joutuisivat pohtimaan, mitä kannattaa ostaa ja mitä ei. Toisaalta

ajatellaan, että nuorella on aikaa itsenäistyä ryhmäkodilta tukiasumiseen siirtymisen jälkeen.

”On se siinä mielessä huonompi itsenäistymisen kannalta, että he ei välttämättä huomaa enää ees et paljonko se maksaa ja kuinka paljon sitä rahaa menee niihin hankintoihin kun me tavallaan maksetaan ja ostetaan ne. Olishan se opettavaisempaa siinä mielessä, jos he sais jonkun tietyn summan rahaa ja sitten ite mieltis siellä kaupassa mihin se riittää.” (1/3)

”Itsenäistymistä varmaan vähentää se, että ei enää laita sitä ruokaa yhdessä ja yhteisönä tuolla. Mutta en mä tiedä sitten kuinka paljon tarvii semmosta itsenäistymistä vielä opetella, koska sit on tukiasunnoille siirtyminen kumminki ja seuraavat paikat.” (2/2)

9.1.3 Vuorovaikutus

Ohjaajat kokevat yhtäältä, että lakimuutos on heikentänyt vuorovaikutusta ohjaajan ja nuoren välillä. Toisaalta, jos ohjaaja lähtee ja saa aikaa lähteä nuoren kanssa ostoksille, se lisää vuorovaikutusta. Nuoren kanssa syntyy suhteelle tarpeellista keskustelua jo automatkan aikana. Ennen lain muutosta nuoret valmistivat ruuan omilla osastoillaan yhdessä ohjaajien kanssa. Osa ohjaajista kokee, että he olivat silloin enemmän vuorovaikutuksessa nuoren kanssa kuin nyt, jolloin ruoka valmistetaan erillisessä keittiössä, poissa nuorten katseilta. ”Se alko sillon heti 2008. Sillon kun tää on alkanu me tehtiin ruokaa. Me tehtiin siihen 2010 kevääseen.”(1/2)

Toisaalta on vastakkainenkin mielipide. Nyt kun nuorten on tultava ruokailemaan säännöllisinä aikoina, heitä näkee joka päivä enemmän. Osa nuorista valmisti aiemmin ruuan oman osaston keittiössä hyvin myöhään, jolloin ohjaajat eivät olleet enää työvuorossa, vaan yötyöntekijät. Joidenkin ohjaajien mukaan nuoria näkyi silloin harvemmin. Tämä saattaa vaikuttaa erilaisiin näkökulmiin. Yksi ohjaajista totesi, että laki on muuttanut nuoren arkea, mutta ei ohjaajan. ”Mutta mun mielestä tää lakimuutos ei oo niinku sitä omaohjaajuutta. Se on nuoren elämää muuttanu, mutta ei sitä omaohjaajan.”(1/2) Hän näki asian niin, että laki vaikuttaa enemmän

nuoren/lapsen arkeen ryhmäkodissa, kuin ohjaajan. Hänestä ohjaaja tekee samaa työtä, kuin ennen lain muuttumistakin.

”No silloin kun me tehtiin osastoilla ruokaa niin silloin oli paljon enemmän vuorovaikutusta kun se, et me tehdään nyt täällä ruokaa. Se on sitä laitosmaista, et sitä mä ihmettelen hirveesti, että sit lähdettiin tähän, että tultiin tänne, eikä oltu enää siellä osastoilla. Koska silloin alkuun, kun siihen ei annettu mitään mahdollisuuksia muuta kuin ainoastaan se osastolla tekeminen, koska kaikki sano, et se laitostaa, se laitostaa, se laitostaa. Nyt tavallaan sit se vuorovaikutus, et me tehdään täällä ruokaa ja ne tulee vaan syömään-Siinä ne pyytää, mul on pää kipeä pillerin. Se jää se vuorovaikutus siihen sitten.” (1/2)

9.1.4 Menotositteet ja kirjaaminen

Kirjaamisen on koettu lisääntyneen, mutta sitä pidetään hyvänä asiana, joka koetaan myös nuoren eduksi. Nyt, kun ohjaajat ostavat nuorelle kaikki perustarvikkeet, heidän tulee pitää kirjaa jokaisen nuoren käyttämistä rahoista ja heille tehdyistä ostoksista. Käytäntö tuo lisää työtä, mutta helpottaa arkea. He voivat näiden kirjausten avulla seurata, mitä nuorille on ostettu, ja mitä tarvikkeita he ovat mahdollisesti saaneet liian vähän. Kun vastaanotokeskuksen tulee näiden kirjaamisten avulla pitää ylhäällä jokaisen nuoren vaatteisiin ja muihin tarvikkeisiin käytettyjä rahoja, se varmistaa, että nuoret ovat tasa-arvoisessa asemassa. Kirjauksista voi tarkastaa, että jokainen saa saman verran. Toiset nuoret voivat olla jatkuvasti vaatimassa uusia tarvikkeita. Näiden nuorten suurten vaatimusten kieltämisetkin voidaan perustella paremmin, kun on näyttöä jo ostettujen määrästä. Toisaalta ohjaajat huomaavat myös, jos joku ei ole pyytänyt pitkään aikaan mitään ja hänellekin voidaan ostaa saman verran.

”Mutta pelkästään mun mielestä on hyvä asia, että ne kirjataan ku tulee se hetki, että väännetään nuoren kanssa siitä, että pitää ostaa jotaki ja hän ei oo saanu mitään. Niin sieltä voi niinku konkreettisesti näyttää, et se on saanu nämä ja nämä tänä vuonna.”(4/3)

”Juu ja sit se on senki takia hyvä sieltä voi niinku verrata muihin nuoriin ja nähdä, että kaikki on saanu tasapuolisesti. Koska joku pyytää enemmän ja joku pyytää vähemmän niin sit huomataan sekin et toi yks ei oo pyytäny mitään, että sille täytyy sit antaa pyytämättä esimerkiksi jotain hygieniatuotteita.”(1/3)

Kirjaamista on myös nuoren oman kansion päivittäminen. Tähän omaan kansioon ohjaaja kirjoittaa nuoren kaikki asiat. Nuoren oman kansion avulla pysytään ajan tasalla nuoren asioista siitä huolimatta, vaikka ohjaaja olisikin ollut vapaapäivillä tai lomalla.

9.1.5 Ruoan laittaminen

Ohjaajat kokevat, että lasten oikeuksiin kuuluu saada olla lapsia ja aikuinen huolehtii hänestä. Laki on muutos tähän suuntaan. Ruokailutilanteet tekevät myös arjesta säännöllistä ja nuoret saavat monipuolisempia aterioita sekä pysyvät terveempinä. ”Ei enää niin paljoa vatsavaivoja ja päänsärkyä kuin aiemmin.” (1/1)

9.1.6. Hyvät puolet

Ruokahuoltoon siirtyminen tuo ohjaajien keskuudessa esiin sekä hyviä että huonoja asioita. Ohjaajat kokevat, että se vähentää nuorten vatsavaivoja ja säännöllisyys tuo turvallisuutta. Turvallisuuden tunne tulee jo siitä, että nuori tietää, että aikuiset ovat laittaneet heille ruuan tiettyyn aikaan, vaikka he eivät menisikään syömään. Ohjaaja voi olla myös varma siitä, että nuori saa terveellistä ruokaa säännöllisesti ja he oppivat samalla elämään suomalaisen kulttuurin aikataulujen mukaan, eivätkä laita enää ruokaa kahdelta yöllä ja valvo öisin kuten aiemmin. Nuorilla on usein myös niin pitkä koulupäivä, että on hyvä kun heidän ei enää sen jälkeen tarvitse miettiä ruuan laittamista vaan pääsevät valmiiseen ruokapöytään. Hyvää on etenkin se, että on säännöllisyys, rutiinit ja nuori kokee, että hänestä välitetään.

”Säännölliset ruokailuajat ja sitten ruokailulaatu on kyllä huomattavasti parempi kun nuoret söi kananmunaa, riisiä tai riisiä ja kananmunaa ja jotain tämmöstä. Tosi yksinkertaisia, tai kanan koipi jokapäivästä toiseen.”(3/2)

”Aika vähän on enää niitä jotka valittavat, että vatsa on kipeä. Niin, kyllä, joo ja säännölliset ruoka-ajat. Nojoo ja sitä ei syödä yöllä kahdelta, kun se syödään niinku oikeena kellon aikana. Et kyl se mun mielestä oikeesti näkyy. Pääkipuja ei oo kun veren sokeri pysyy kohdallaan. Niin ja selvästi on jotkut nuoret on selvästi „,huomaa että ne on saanu tasapuolista ruakaa.” (3/1)

Ohjaajien ryhmissä käytiin keskustelua siitä, että kaikki nuoret, useimmiten pojat eivät osanneet laittaa ruokaa ja usein ruokien oikeaoppinen säilyttäminenään ei onnistunut ja myös siksi on parempi, että ruoan laittavat ohjaajat.

”Tää ruokahuolto siinä mielessä hyvä, koska ne ei osaa säilyttää ruokaa. Oli aina sängyn alla tai kaapissa kuumassa päivässä. Oli kaikki niitä Kastikkeet ja liha ja kaikki oli tossa kaapissa. Siinä osastossa haisi vaikka mitä, mutta ne söi sitä illat. Nyt on vähemmän kipeä. Mahakipu on vähentyny mun mielestä. Oli aina joku maha kipeä tai ripuli tai jotain, mutta ja ne jätti se liha pitkän aikaa pöydälle ja teki sitä joskus yhden jälkeen ja oli joka paikka aina epäsiisti. Kun ei osaa niitä käyttää ja miten niinku pestä. Vie oma aika kun ne oppii niitä.”(2/3)

9.1.7 Huonot puolet

Ohjaajalta kuluu paljon aikaa ruoan laittamiseen, mikä koetaan olevan pois nuorelta ja se heikentää omaohjaajasuhdetta. Joidenkin ohjaajien mielestä ruoan laittaminen ei ole heidän vahvuutensa, joten he toivoisivat avukseen ammattitaitoista keittäjää. Vastaanottokeskuksen taloudellinen tilanne on estänyt keittäjän palkaamisen ja lain muuttumisen jälkeen on päädytty siihen, että ohjaajat laittavat vuorotellen pareissa ruokaa. ”Mun mielestä kumminki, vaikka meillä on kaikilla hygieniapassi, mutta ei se riitä niinku kokkaamiseen. Kokkitaidot, kokkaamiset kuuluu ammattikuntaihmiselle. Kyllä ohjaaja voi olla apuna niinku.”(3/2)

”Se siinä varmaan on, että kun on paljon keittiövuoros, ei jää paljon aikaa käydä osastolla...se ainoa. Sitten nuoret ei hoksaa et asian voi hoitaa joku muu, joka on osastolla. Ne tulee siihen. Jää kuuntelemaan heitä vai teetkö ruokaa? Se tulee tommosta että. Että vaikka kuuntelet, et sä pääse hoitaan sen asiaa. Se ei auta mitään.” (3/3)

”Niin ku just puhuttiin niin onhan se aika pois sitte, kun me olla osastolta. kun me ollaan tossa keittiössä ja jos vaik on kaksi ruokavuoroo perätysten. Kyl sillen tuntuu, ettei oo tosiaan ollu siä. Nuoria näkee kyl tos syömässä, mut tietysti kyllähän siinä jää aikaa mut olla osastolla, kyllähän se aikaa vie. kuitenkin aika paljo.” (4/3)

Esille nousi myös keskustelua siitä, että nuoret ovat aiemmin lähettäneet rahaa kotiin. Se on ollut pois heidän ruoastaan ja vaatetuksestaan. Ohjaajat arvelevat, että rahan lähettämistä saattaa olla vieläkin, tosin paljon pienempiä summia kuin aikaisemmin. Yksi esiin noussut näkökulma on, että nuori on tavallaan vallitsevassa tilanteessa oikeutettu olemaan lähettämättä rahaa kotiin. Toisaalta kotona olevat eivät välttämättä ymmärrä tilannetta, vaan vaativat nuorelta rahan lähettämistä edelleen.

”Huonot puolet..mutta sit tavallaan, kun on näyttöä ja tietoo siitä, että nääkin, jotka sai sillen enemmän rahaa niin jotka oli ruokahuollossa ei ollu ruokahuollossa niin lähettivät kotimaahan sitä rahaa, mut nyt sitten sitä rahaa ei pysty lähettään sitten. Et siinä tavallaa, jos puhutaan vielä niistä lapsien oikeuksista. Vaikka he on lähettäny sitä omille perheilleen se on kuitenkin menny kiertoteitä.” (1/2)

”No on ja se on sillonki ollu jo niin pieni raha mistä ne on vielä nipistäny, että se on ihan oikeesti ollu niiden ruuasta, vaatteista kaikesta pois. Se ei oo ollu mitään ylimääräistä rahaa mitä ne on lähettäny, vaan ne on nipistäny sen siitä omasta elintasostaan ja kyllä se on se ruoka mistä se on nipistetty.” (2/2)

”Nii ja sitä mä oon itse asiassa vähä miettinykki, että onko heidän nyt helpompi sinne kotiin perustella, että ei lähetä enää niin paljon kun on tää uusi laki sen takia, että heil on ollukki oikeesti vähemmän rahaa käytettävissä ku he on joutunu lähettään sen rahan sinne kotimaahan. Sen takia tyytyy tähän tilanteeseen niin. Voiko he nyt paremmin kuitenkin?”(1/3)

Uutena näkökulmana asiaan tuli, että nyt kun nuori saa huomattavasti vähemmän rahaa, hän saattaa ottaa lainaa ostaakseen esimerkiksi uuden puhelimen. Käteisen rahan puute aiheuttaa velkaantumista eri tavoin tuttaville. Ohjaajat epäilevät, että nuoria saatetaan jopa käyttää hyväksi tällaisessa tilanteessa.

”Mulle tulee ainakin esille se, että oma tyttö on ostanu puhelimen, joka on maksanu yli 100 euroo ja mä kysyin siltä että millä? No hän on lainannu. Niin millä maksaa lainoja takaisin? Mä kysyin sitä niinku moneen kertaan, niin sit hän kyl sanoi, et ei hänellä oo poikaystävää. Että niinku ymmärsi heti sen, että kun mä kysyin sitä, että käytetäänkö häntä hyväksi ja hän on sillä antanu sille rahaa. Kun he kumminkin on jo tavallaan tottunu jo siihen rahan saamiseen ja ostamiseen. Ne on ostanu tietokoneita, puhelimia. Sit kun ne yhtäkkiä rahat loppuu, ei ooka rahaa.” (1/2)

”Mut siis ei varsinaisesti liity tähän, mut kyllä se ihmetyttää et mistä niillä on rahaa käytössä niin paljon? Et kaikilla on niinku hienoja puhelimia tulee ja tyttöjen juhlapuvut ja kaikki niinku maksaa ihan hirveästi kankaatkin. Et ei niinku siitä rahasta kauheesti säästään pysty. Että nyt niinku enemmän näkyy se, että ennemmin saatto pystyä aatteleen niinku et niil oli rahaa et ne kuitenkin säästää mut nyt kun ne saa niin paljo vähemmän ja silti niillä on kaikkia... vaikka niitä puhelimia justiinsa.”(4/3)

9.1.8 Kulttuuri ja osallisuus

Ruokahuollossa pyritään huomioimaan nuoren kulttuuri ja osallisuus mahdollisuuksien mukaan. Kulttuurista keskustellessa aihe johdatti keskustelun nuoren ruokakulttuuriin ja osallisuuteen ruuan laittamisessa. Ohjaajat toteavat osallisuuden kuitenkin hyvin vähäiseksi, koska nuoren osallisuus hankaloittaa ohjaajan arkea. Koetaan, että nuoren osallistaminen, joskus ehkä jopa vastentahtoisesti toisi turhaa stressiä ohjaajille ruoan laittamiseen. Nuoret ovat olleet mukana laittamassa ruokaa jonkin verran. Varsinkin somalitytöt osallistuvat mielellään ruuan valmistamiseen. Nuorten osallistuminen on helpompi toteuttaa jos nuoria on vähän paikalla. Ohjaajien mielestä ruokakulttuurin huomioiminen tulisi olla vastavuoroista. Olemme suomalaisessa kulttuurissa ja ohjaajien mielestä

nuorten tulisi sopeutua elämään meidän kulttuurissamme. Nuoret saavat kuitenkin oman kulttuurinsa mukaisia ruokia vieraillessaan sukulaisillaan tai ystäväillään

”Ja on meillä joskus ollu sitä halal lihaaki ihan niinku muutamia kertoja ku sitä ei tänne saa niin vaan, että kyllä sitäki niinku pyritään huomioimaan. Mut niin meiän nuoret on kuustoista vuotiaita vanhimmat jos ne siirtyy perheryhmäkotiin niin todennäkösesti ne sellasessakin niin vielä jonkun aikaa syövät ruokahuollossa. Et siihen vanhaan versioon verrattuna paremmin, että kun meidän asukkaat oppi täällä tekeen ite ruokaa mut sit meni perheryhmäkotiin, missä niiden piti taas palata siihen ruokahuoltoon. Niin sitte taas niinku viä vaikeempaa.”(4/3)

”Muuten se kulttuuri, niin no kyllä se on niinkuin huomioitava, että sian lihaa ei valmisteta, mutta muuten mun mielestä myös heidän pitää tulla vastaan. Että se ei voi olla, mä en niinku näe sitä sellasena, että pitäis juosta jonkun lihan perässä. Tuolla kaupassa varsinkin kun suomalaisina ihan hyvin tiedämme, että se on niin minimaalinen prosenttiosuus, mikä siitä halal-lihana myytävästä lihasta on oikeasti halal teurastettua lihaa.”(1/1)

9.1.9 Lapsen oikeudet

Lasten oikeudet pohdituttivat ohjaajia haastatteluissa ja heidän mielestään ne otetaan huomioon uuden lain myötä. Toisaalta aihe laitto ohjaajat pohtimaan, mitä ne lapsen oikeudet tarkoittavat alaikäisten yksintulleiden lasten kohdalla. Ohjaajat ajattelevat, että laki vie lapsen oikeuksien toteutumista oikeaan suuntaan. Lapsen oikeuksiksi katsotaan myös se, että on edes yksi tärkeä aikuinen lapsen elämässä ja usein se on lapsen omaohjaaja. Ohjaajat pohtivat sitä, missä vaiheessa tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus ja mitä se auttaisi. Ohjaajien mielestä sodat ovat aikuisten aikaansaannoksia ja lapset joutuvat niistä kärsimään. Suomi on sitoutunut pitämään yhteisistä lapsista huolta ja on myös heistä vastuussa.

9.2 Alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia

9.2.1 Ohjaajien ruoan laittaminen

Nuoret kokivat, että hyviä puolia ohjaajien ruoan laittamisessa ovat säännölliset ruoka-ajat ja se, että ei tarvitse itse valmistaa ruokaa. Ruoka ei kuitenkaan aina ole heidän mielestään maistuvaa ja siksi he joskus kieltäytyvät syömästä. Nuoret arvostavat ohjaajien ruoan laittamista.

”Siinä on järjestys. Välillä on hyvä, välillä on huono. Ei tarvi itse tehdä mitään.”

”Elikkä, huono puoli on se, että kun herää ja mulle heti voi olla, että aamupala ei heti maistu.”

Nuoret ehdottavat, että aamupalat voisivat olla toisin valmistettuja. Nuoret arvostavat terveellistä ruokaa ja ymmärtävät miten tärkeää se on heille itselleen.

”Elikkä esimerkiksi, että aamu aamupalaksi sellainen kevyt lounas, tai ateria aikana, ettei se olisi niin raskas ja iltapala myös. Terveellistä ruokaa.”

Ruoan laittamista koskeviin kysymyksiin vastasivat ainoastaan pojat, jotka olivat somalikulttuuritaustaisia. Heidän kulttuuriinsa kuuluu, että nainen laittaa ruoan. Tytöt eivät kommentoineet ruoan laittamista.

9.2.2 Ohjaajien vaatteiden ostaminen

Nuoret ovat sitä mieltä, että vaatteiden ostaminen on nyt vaikeampaa kuin ennen, koska nuoret ovat riippuvaisia siitä, milloin ohjaajalla on aikaa lähteä ostoksille. Jos kyseisellä ostoskäyntikerralla ei löydy mieleisiä vaatteita, on silti ostettava. Nuorilla ei ole mahdollisuutta kierrellä useampina päivinä ja etsiä edullisempaa asustetta, joka olisi myös muodikas. Nuorten mielestä heillä olisi mahdollisuus

ostaa muodikas ja edullinen vaate, jos he saisivat rahan itselleen ja heillä olisi mahdollisuus kiertää kaupoissa ja etsiä sopivan näköistä ja hintaista asua useamman kerran. ”Ohjaajan ostamat vaatteet huono puoli on se, että silloin kun rahaa on itse käytössä silloin voisi ostaa ihan mistä tykkää.”

Nuoret tahtoisivat ostaa edullisempia vaatteita, mutta pienellä paikkakunnalla ei ole vaateliikkeitä lähellä. Ohjaajilla ei ole riittävästi aikaa ja mahdollisuutta lähteä usein kauemmaksi kauppaan. Nuoret ymmärtävät kuitenkin sen, että se ei ole ohjaajien syy, kun heillä ei ole mahdollisuutta antaa rahaa enää nuorelle itselleen.

”Tällä kaupungilla tavarat on kallis ja nimenomaan vaatteet on kallis. Ja meille annetaan yhdeksänkymmentä euroa joka kolme kuukautta. Ja on hyvä, että me käytetään tätä rahaa jossain muualla jos on halvemmat vaatteet.”

”Ja esimerkiksi jos lähtee ohjaajan kanssa että vaateostoksille, että voi olla että me mennään Huittisiin ja sitten ei löydy sellanen mitä haluisi ja sitten ohjaaja ehdottaa jotakin ja se on pakko seuraavana päivän ostaa sit sama että kun se tarvii ja olen sen vaateen tarpeen et pakkohan se on ostaa sit kun ei oo muuta vaihtoehtoa.”

”Sen lisäksi, että sillä hinnalla voisi saada vanhanaikaisten vaatetta ja mä oon nuori. Nykynuori tyylikäs pitäis olla ja kyllä ihan mielellään ottaisin sellanen, mikä on sopiva voi nykyaikana käyttää.”

9.2.3 Käyttöraha

Käyttörahan vähyydessä vaikeimmaksi asiaksi nuoret kokevat sen, kun he matkustavat lomalle ystävien luokse ja heillä ei ole mukaansa käyttörahaa. He ovat täysin näiden ystävien rahojen ja vieraanvaraisuuden varassa. Nuoret tahtoisivat lomille mukaan omaa rahaa, jotta he eivät olisi niin riippuvaisia ystäviensä tuesta. Ennen lain muutosta vastaanottoraha on heidän kertomansa mukaan riittänyt nuoren tarpeisiin, eivätkä he silloin olleet näin hankalassa tilanteessa. Nuoret saavat tällä hetkellä vastaanottokeskuksesta yhden meno- ja paluumatkarahan lomamatkaa varten, mutta loma-aikana muut matkat heidän tulee kustantaa omista varoistaan.

”Joo, olen sitä mieltä, että kun se raha tää taskuraha, että ei millää riitä että 25 euroo jos menen Punkalaitumen kylään ja ostaisin sieltä että pari limsaa ja yksi energiajuoma että se on siinä että kaikki raha on loppu. Ja olen sitä mieltä, että jos jokainen voisi saada oman rahan käyttöön, että hän ihan niinku itte suunnittelee niin pitkälle kun.”

”Joo ja oikeestaan jos mulle maksettaisiin sellasta vastaanottorahaa ihan niinku koko summa että menen johonki lomalle kaverin luona tai kylään, että silloin mulla on ihan niinku mun oma raha mukaan ja voisi käyttää ja vois in olla ihan niinku muitten ihmisten seurassa. Mutta kun mulla on vaan koko kuukausi, että saa 25 euroa että jos menee johonki että mul ei oo edes mitään rahaa.”

”Kyllä. Ja linjauto tai paikallisliikennekki täytyy itte maksaa.”

Muutosehdotukseksi nuoret kertovat, että heille voitisiin antaa lomalle taskurahaa, jonka tuella he voisivat olla lomalla turvallis in mielin, eikä tarvitse olla riippuvainen ystävän vieraanvaraisuudesta.

”Ennen että raha mitä me itte saati in että oli paljo parempi että me valmistettiin itse ja rahakin oli riittäny. Jos me lähdetään ny johonki kylään me ollaan ihan niinku varattomia, että millä ei oo taskussa mitään rahaa me ollaan ihan niinku riippuvaisia että kenen luona me ollaan ja me pitäisi odottaa että ihminen vaa ostaa meille jotakin.”

”Olen sitä mieltä, että jos tekisin muutosta tai ihan jos sanoisin, että mitä voisi tehdä muutosta on se, että jos me mennään lomalle että ainaki annettaisiin meille sellanen taskuraha että millä me pärjäämme sen loma-aikana tai sen ajan kun ollaan pois.”

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkin Punkalaitumen vastaanottokeskuksen ryhmäkodin arkea ja miten se muuttui, kun 1.9.2011 uusi laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta astui voimaan. Laki koskettaa alaikäisenä yksintulleita turvapaikanhakijoita ja heidän ohjaajiaan vastaanottokeskuksen ryhmäkodilla. Suurin ryhmäkodin arjessa muuttunut asia on ruoan laittaminen ja perustarvikkeiden ostaminen nuorille. Aikaisemmin lapset/nuoret ovat huolehtineet niistä itse saamallaan toimeentulotuella. Toimeentulotuki on muuttunut nyt käyttörahaksi ja se vaikuttaa myös lapsen/nuoren elämään.

Alaikäisiä turvapaikanhakijoita on viime vuosina saapunut vähemmän kuin huippuvuosina 2008 ja 2009. Sisäasiainministeriö on päättänyt etsiä tehokkaampia tapoja toimia ja siten nopeuttaa turvapaikkaprosessia ja päätöksen saamista, joka on varsinkin alaikäisen turvapaikanhakijan etu ja oikeus. Paitsi turvapaikkaprosessin toteuttamiseen myös turvapaikanhakijan perusturvaan on tehty muutoksia.

Vastaanottokeskuksen toimintaan vaikuttaa ministeriön päätökset ja lakien muutokset. Uusi vastaanottolaki on lapsen etua tavoitteleva. Lapsen ei tarvitse alaikäisenä huolehtia omien vaatteidensa ostamisesta, eikä siitä riittäkö raha ruokaan. Toisaalta Suomeen tulevat lapset eivät voi, eikä heidän tarvitse enää tinkiä omista tarpeistaan lähettääkseen rahaa kotiin. On se sitten tapa vaikuttaa turvapaikanhakijoiden määrään, tai huomioida paremmin lapsen oikeudet, lain muutos on vaikuttanut kumpaankin, kuten tutkimuksessanikin tulee esiin.

Alaikäinen yksin Suomeen tullut turvapaikanhakija on vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa odottamassa turvapaikkapäätöstä. Tänä odotusaikana hänelle Suomen valtio takaa perusturvan ja hoivan, jonka toteuttamisessa tärkeässä roolissa ovat ryhmäkodin ohjaajat.

Ohjaajien ammattitaitoon kuuluu monikulttuurisuuden erityisvaatimusten ja vaikeista olosuhteista tulleiden lasten tarpeiden huomioiminen. Uusi

vastaanottolaki on muuttanut ryhmäkodin arkea ja tutkimuksessani olen selvittänyt, miten ohjaajat ovat nämä muutokset kokeneet omassa työssään. Tutkimus tuo esiin myös sen, miten ohjaaja näkee sen vaikuttaneen nuoren elämään.

Sekä ohjaajien että nuorten haastatteluissa nousi esiin se, että vastaanottorahan muutos käyttörahaksi vaikuttaa alaikäisen yksin ilman huoltajaansa tulleen turvapaikanhakijan arkeen. Muutoksella on vaikutusta sekä heidän ollessa vastaanottokeskuksessa että silloin kun he lähtevät ”lomalle” ystäviensä luokse. Vastaanottokeskuksen on tarkoitus tukea nuorta ja turvata hänelle mahdollisuus sopeutua Suomen oloihin ja yhteiskuntaan ja välttää syrjäytyminen. Tutkimuksessani selviää, miten ohjaajat ja nuoret ovat nämä muutokset kokeneet omassa arjessaan.

Ohjaajien työ on olla alaikäisen vanhempien sijainen, välittävä sekä huolehtiva aikuinen. Ohjaaja on usein ainoana tällaisena aikuisena uudessa vieraassa maassa. Lain muuttumisen myötä ohjaajien aikaa menee paljon ruoan laittamiseen ja se on aikaa pois nuorelta. Tavoite vastaanottokeskuksessa on kuitenkin tulevaisuudessa taloudellisen tilanteen niin salliessa siirtää ruoan laittaminen keittäjälle.

Ohjaajan ja nuoren vuorovaikutus on tärkeä asia nuoren sopeutumisessa ja sulautumisprosessissa. Tutkimus osoittaa, että ainakin nyt muutoksen alkuvaiheessa ruoan laittaminen keskitetysti erillisessä keittiössä on vähentänyt tätä vuorovaikutusta. Ruoan laittaminen on vaikuttanut myös ohjaajan mahdollisuuksiin järjestää nuoren ja omaohjaajan yhteisiä menoja ja vuorovaikutusaikaa. Tämä vuorovaikutus on nuorelle tärkeää, koska ohjaaja on hänelle usein ainoa tärkeä aikuinen.

Ohjaajien mukaan ruoan laittaminen nuorille on kuitenkin nuoren ja lapsen etu. Se takaa lapselle mahdollisuuden olla lapsi mahdollisimman pitkään. Hän saa myös terveelliset ateriat säännöllisiin aikoihin, mikä luo turvallisuutta ja vähentää särkyväkkeitä käyttämisen tarvetta. Nuorten ostosten kirjaaminen takaa taas

sen, että jokainen nuori saa saman verran tarvikkeita ja hänen etuaan voidaan näinkin seurata. Toisaalta se luo myös tasa-arvoisuutta nuorten kesken.

Lain muutos on tuonut myös ongelmia. Se ei huomioi, että nuori on muuttanut kotoaan aivan uudenlaiseen kulttuuriin ja joutuu sopeutumaan moniin uusiin asioihin ja tapoihin. Nuorelle on tärkeää oman kulttuurin ja yhteisön jäsenten tapaaminen varsinkin loma-aikoina. Tutkimus tuo esiin, että vastaanottolain myötä toteutunut käyttövarojen väheneminen vaikuttaa näihin vierailuihin. Käteisen rahan vähäisyys aiheuttaa taloudellisia vaikeuksia vieraillessa samaa kulttuuritaustaa omaavien yhteisöissä ja ystävien luona. Käteen saatavan rahan määrä ja sen pieneneminen lisää myös riskiä velkaantua, koska nuoret ovat tottuneet suurempaan kulutukseen.

Tulosten mukaan lain muuttuminen on tuonut mukanaan sekä hyvää että huonoa. Eniten muutos vaikuttaa nuoren arkeen. Jos tarkoitus on estää turvapaikkaa hakevan nuoren syrjäytyminen, tulee nuoren suhteita ystäviin ja verkostoon tukea. Tukemista auttaisi lomakassan perustaminen nuorten loma-aikojen vierailuja varten. Perustarpeisiin tulisi sisällyttää myös nuoren henkisen tuen tarpeet, joita ovat oman kulttuurin ylläpitämisen ja samaa kulttuuritaustaa olevien ystävien luona käymisten tukeminen. Sosiaalisen turvaverkoston luominen on tärkeää lasten yhteiskuntaan sulautumisessa (Brendler-Lindqvist 2004, 36).

11 POHDINTA

Päätökseni tehdä opinnäytetyö alaikäisinä yksintulleista turvapaikanhakijoista ollessani harjoittelussa Punkalaitumen vastaanottokeskuksessa on osoittautunut erittäin hyväksi ja opettavaiseksi opintomatkaksi. Olen päässyt tutustumaan turvapaikanhakuprosessiin ja myös turvapaikan hakijoiden elämään vastaanottokeskuksessa. Olen saanut tutustua monikulttuurisuuden tuomiin haasteisiin siellä olevien ohjaajien työssä. Vastaanottokeskusten työhön ja toimintaan pääsee osallistumaan vain siellä työskennellessään, eikä sitä opi kouluissa. Kuntiin sijoitetut kotoutuksen piiriin kuuluvat pakolaiset (oleskeluluvan saaneet) ovat käyneet pitkän tien kotimaastaan. He kokevat suuria muutoksia ja joutuvat opettelemaan paljon uusia asioita, niin ikäviä kuin hyviäkin, ennen kuin kokevat kuuluvansa tänne.

Tutkimukseni tulosten mukaan ainakin välittömästi lain muutoksen ja rahan pienenemisen jälkeen nuoren on vaikea saada rahan hallintaa oikeille raiteille. Suurempaan ostovoimaan tottuneella saattaa tulla vaikeuksia velkaantumisenkin kanssa. Jatkotutkimusaiheena voisi olla tutkia, miten käyttörahan vähyyys vaikuttaa nuoren elämään? Tuoko ystäville velkaantuminen nuorelle hyväksikäyttöä, vai onko yhteisön tuki etnisillä ryhmillä sellainen voimavara, mitä turvapaikanhakijat voivat käyttää omaksi tuekseen ja tukeakseen muita samassa tilanteessa olevia.

Kulttuurin muuttuminen nuoruusiässä ylipäättään on suuri muutos ja altistaa syrjäytymiselle. Miten vastaanottokeskus voi tukea nuorta ja onko tuki tällä hetkellä riittävää? Tutkimuskysymyksenä voisi olla myös alaikäisten yksin tulleiden sopeutuminen suomalaiseen kulttuuriin ja kuinka suuri prosentti heistä syrjäytyy? Aamu-uutisissa 26.4.2012 Yle 1:ssä kerrottiin, että 15-29-vuotiaista maahanmuuttajanuorista lähes puolet syrjäytyy. Tilastokeskuksen tutkija Pekka Myrskylä on tutkinut, että joka viides maahanmuuttajataustainen nuori syrjäytyy (Joka viides maahanmuuttajanuori syrjäytyy 25.4.2012 [Viitattu 26.4.2012]).

Tutkimuksen rajaaminen olennaisiin asioihin tuli pitää koko ajan mielessä. Mieleni olisi tehnyt kirjoittaa monesta muustakin maahanmuuttajiin liittyvistä ilmiöistä. Olen aina ollut kiinnostunut nuorten asioista ja ongelmista. Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijanuoret ovat eräs ryhmä Suomessa asuvia nuoria. Tämä ryhmä on kasvanut viime vuosikymmenien aikana ja siksi onkin mielestäni hyvä asia, että viime vuosina on kiinnitetty suurempaa huomiota myös heidän oikeuksiinsa. Alaikäinen yksintullut turvapaikanhakija voimaton, eikä itse pysty omaa etuaan ajamaan.

Helanderin & Mikkosen tutkimus ja Yksintulleet-projekti ovat molemmat valaiseet alaikäisenä yksintulleiden turvapaikanhakijanuorten tarpeita ja niitä asioita, joita tulee ottaa huomioon työskennellessä turvapaikkapäätöstä odottavan kanssa. Molempien tutkimusten huomiot näkyvät vastaanottokeskuksen arjessa päivittäin.

Oman tutkimukseni tekeminen osoitti miten arvokasta työtä ohjaajat tekevät ryhmäkodeissa. Ohjaajien ammattitaitoa on olla erittäin vaikeassa tilanteessa olevan nuoren tuki. Vastaanottokeskuksessa työskentelevien ohjaajien työ on myös epävarmaa oman talouden kannalta, koska saapuneiden turvapaikanhakijoiden määrä vaikuttaa vastaanottokeskusten määrään. Sisäasiainministeriö ilmaisee vastaanottokeskuksen lakkautuspäätöksen puoli vuotta ennen sulkemista, joten ohjaaja voi olla varma työpaikastaan ainoastaan puoli vuotta eteenpäin. 2011-2012 on turvapaikanhakijoiden määrän pienenemisen vuoksi lakkautusuhan alla neljä vastaanottokeskusta (Neljä turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusta lakkautetaan [Viitattu 28.1.2012]).

Punkalaitumen vastaanottokeskuksen henkilökunnalle, ryhmäkodin ohjaajille ja nuorille suuret kiitokset osallistumisesta tutkimukseen.

LÄHTEET

- Alaikäisen turvapaikkamenettely. 24.2.2011. [Verkkosivusto]. Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=134&lang=suo
- Alaikäisen vastaanotto toiminnan laatukäsikirja Versio:2.0. 2009. [Verkkosivut]. Maahanmuuttovirasto. Vaatii käyttöluvan.
- Alaikäisyksiköiden yhteystiedot. [Verkkosivusto]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanotto toiminta/vastaanottokeskus/alaikaisyksikoiden_yhteystiedot
- Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. 3. uud. p. Jyväskylä: Vastapaino.
- Alitolppa-Niitamo, A. 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura ry ja Sairaanhoidtajien koulutussäätiö.
- Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008.
- Arki, arvot, elämä ja etiikka. 2005. [Verkkójulkaisu]. Talentia. [Viitattu 9.10.2011] Saatavana: http://www.talentia.isintexas.com/edocs/julkaisuut/eettinen_opas/
- Berg, K. & Insha, A. 2012. Sosiaalityötä pakolaisasiakkaiden kanssa. Teoksessa: M. Strömberg-Jakka & T. Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Brendler-Lindqvist, M. 2004. Att möta de ensamkommande barnen. Stockholm: Rädda Barnen.
- Edustajana turvapaikkamenettelyssä. 2010. Opas alaikäisen turvapaikanhakijan edustajalle. Helsinki: Pakolaisneuvonta ry.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6.painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Helander, R. & Mikkonen, A. 2002. Ikävä äitiä... Ilman huoltajaa tulleet pakolaislapset Suomessa. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 13/2002.

Ilman huoltajaa olevat lapset. [Verkkosivusto]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 16.4.2012]. Saatavana: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottoiminta/vastaanoton_palvelut/ilman_huoltajaa_olevat_lapset

Ilman huoltajaa Suomeen tullut lapsi. [Verkkosivusto]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/ilman_huoltajaa_suomeen_tullut_lapsi

Ilman vanhempia tulleet turvapaikanhakijalapset. 24.2.2011. [Verkkosivusto]. Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=133&lang=suo

Joka viides maahanmuuttajanuori syrjäytyy. 25.4.2012. [Verkkosivusto]. Yle Areena. [Viitattu 26.4.2012]. Saatavana: <http://areena.yle.fi/video/1335380302795>

Käkönen, H. 2010. Ohjaajan psyykinen tuki ryhmäkodin asukkaille: alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukeminen. [Verkkosivusto]. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Theseus. [Viitattu 15.10.2012]. Saatavana: <https://publications.theseus.fi/handle/10024/14397>

L.11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

L.9.4.1999/493. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

L.17.6.2011/746. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta.

L.29.4.2005/272. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista.

L.13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

L.3.2.1995/156. Laki Maahanmuuttovirastosta.

L.30.4.2004/301. Ulkomaalaislaki.

- Lapsen etu ensin. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. 2011. [Verkkajulkaisu]. Tallinna: Yhteiset Lapsemme- All Our Children ry. [Viitattu 12.2.2012] Saatavana: http://www.yhteisetlapsemme.fi/documents/lapsen_etu_ensin_web.pdf
- Lasten oikeuksien sopimus. [Verkkajulkaisu]. Unisef. [Viitattu 20.3.2012] Saatavana: http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf
- Neljä turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskusta lakkautetaan. 23.11.2011. [Verkkosivu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 29.1.2012]. Saatavana: <http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/HeadlinesLinked/8FE2F5D5E31F3A3CC2257951004193DA>
- Peruspalvelut 2000 -työryhmä. 13.6.2001. [Verkkosivusto]. Sisäasiainministeriön julkaisu. [Viitattu 20.3.2012]. Saatavana: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/4066/name.jsp
- Pirkola, M. 2011. Ilman huoltajaa tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan turvapaikkamenettely. [Verkkajulkaisu]. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Theseus. [Viitattu 20.10.2011]. Saatavana: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/33961/Pirkola_Mari.pdf?sequence=1
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Sisäasiainministeriön artikkelijulkaisu. 29.8.2011. Uusi turvapaikkahakijoiden vastaanottolaki voimaan 1.syyskuuta. [Verkkosivu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 19.11.2011]. Saatavana: <http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PFBD/0626D49ACBB8F30CC22578FB002A6895>
- Sisäasiainministeriön julkaisu. 1.12.2011. Turvapaikkahakemusten käsittelyn nopeuttamiseksi kehitetään moniviranomaismalli. [Verkkosivu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 28.1.2012]. Saatavana: <http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/HeadlinesLinked/45EF3791EE2D570FC2257959004B305B>
- Sisäasiainministeriön tiedote. Turvapaikanhakijoiden rahana maksettava toimeentulotuki pienenee. 26.01.2010. [Verkkosivu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 20.3.2012]. Saatavana:

<http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PublicbyIdentifierCode/20100126041?opendocument&1>

Taskinen, S. 2009. Teoksessa: Lapsen etu ensin. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. 2011. [Verkkajulkaisu]. Tallinna: Yhteiset Lapsemme- All Our Children ry. [Viitattu 12.2.2012]. Saatavana: http://www.yhteisetlapsemme.fi/documents/lapsen_etu_ensin_web.pdf . 42 – 58.

Tunnista ja turvaa. Käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. 2011. Helsinki: Monika-Naiset liitto ry.

Turtiainen, K. Perhe pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. 2012. Teoksessa: M. Strömberg-Jakka & T. Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 35 – 53.

Turvapaikanhakijalasten vastaanotto ja edustaja. 24.2.2011. [Verkkosivusto]. Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 24.4.2012]. Saatavana: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=135&lang=suo

Turvapaikanhakijan asema Suomessa. [Verkkosivusto]. Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=66&lang=suo

Turvapaikkamenettely. [Verkkosivusto]. Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=35&lang=suo

Turvapaikkayksikön tilastokatsaus 2011. 29.2.2012. [Verkkajulkaisu]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.migri.fi/download/31527_tilastokatsaus_2011_tupa_valmis.pdf

Turvapaikka- ja pakolaistilastot. [Verkkosivusto]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana: http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot

Vastaanotosta kotoutumiseen. Perustietoa turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskenteleville. 2007. Työhallinnon julkaisu 381.

Vastaanottopalvelut turvapaikanhakijoille. [Verkkosivusto]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 16.4.2012]. Saatavana: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastanoton_palvelut

Vastaanottoraha. [Verkkosivusto]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 16.4.2012].
Saatavana:
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanottoraha

Vastuut ja roolit vastaanottotoiminnan järjestämisessä Suomessa. [Verkkosivusto].
Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 15.4.2012]. Saatavana:
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastuut_ja_roolit

Yksintulleet lapset turvapaikkamenettelyssä. 24.2.2011. [Verkkosivusto].
Pakolaisneuvonta ry. [Viitattu 14.4.2012]. Saatavana:
http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=136&lang=suo

Yksintulleet. Näkökulmia ilman huoltajaa mahan saapuneiden lasten asemasta
Suomessa. 2009. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Maahanmuuttovirasto. Euroopan
muuttoliikeverkosto. [Viitattu 28.1.2012]. Saatavana:
http://www.emn.fi/files/44/Artikkeli_yksintulleet_24062009_FINAL.pdf

LIITTEET

Liite1	Opinnäytetyösopimus	
Liite2	Saatekirje	
Liite3	Teemahaastattelu-runko	omaohjaajien haastattelu
Liite 4	Teemahaastattelu-runko	alaikäiset yksin tulleet turvapaikanhakijat haastattelu

Sopimus opinnäytetyöstä

Opiskelijan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Haavisto Raija Lännekatu 2B11, 39700 Parkano
raija.haavisto@gmail.com, 0400 479403

Koulutusohjelma: Seinäjoen

Sosiiali- ja Terveystieteiden oppilaitos, Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön ohjaajan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Katariina Penttula

katariina.penttula@seamk.fi

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustaja ja asema organisaatiossa:

JUHO SVORAMA, AFMAISJOHTAJA PUNKALAINEN VASTAANOTTOKESKUS

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustajan yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

KOSTIANTIE 301 31900 PUNKALAINEN, 040-556 4716, ~~SO~~ JUHO.SVORAMA@WKKI.FI

Opinnäytetyön (15 op) alustava nimi/aihe:

Vastaanottorahan muutos käyttörahaksi ryhmäkodissa

Opinnäytetyöhön kuuluvat tehtävät:

Tutkimus haastatte lukepa

Työn tekemisestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen:

—

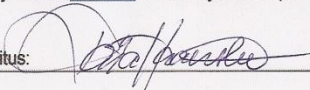
Arvioitu aika opinnäytetyön tekemiseen: 20, 11, 20 11 - 3, 5, 20 12

Päiväys 20, 11, 20 12

Opinnäytetyö on julkinen asiakirja.

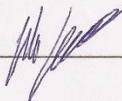
Opinnäytetyöni saa julkistaa Theseus-verkkokirjastossa (rasti ruutuun)

Opiskelijan allekirjoitus:

Ohjaajan allekirjoitus:

Toimeksiantajan/tilaajan/yhteistyötahon edustajan allekirjoitus:

HUOM! Sopimukseen mahdollisesti liittyvistä tekijänoikeuksista ja muista erityisehdoista on sovittava erikseen kirjallisesti.

Liite 2

Saatekirje

Hei,

Olen valmistumassa keväällä 2012 sosionomiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja teen parhaillaan opinnäytetyötä. Opinnäytetyöni liittyy alaikäisenä yksin Suomeen tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten asumiseen vastaanottokeskuksen ryhmäkodissa. Aiheen keskiössä on vastaanottolaki, joka muutti 1.9.2011 toimeentulotuen käyttörahaksi ja velvoitti vastaanottokeskuksen huolehtimaan lasten ruokahuollosta ja muista välttämättömistä tarvikkeista.

Opinnäytetyöhön tarvitsen sekä ohjaajien, että nuorten itsensä mielipiteitä ja näkökulmia. Tarkoitukseni on tutkia, miten lain muutos on vaikuttanut vastaanottokeskuksen arkeen ja miten ne koetaan.

Olen päättänyt haastatella sekä ohjaajia, että turvapaikan hakijoita. Ohjaajia haastattelen kolmessa neljän hengen ryhmässä ja tavoitteenani on, että ryhmässä keskustellaan esittämistäni aiheista. Haastattelut kestävät puolesta tunnista tuntiin.

Käytän mielipiteitä ja kertomuksia asiantuntijalausuntoina, eikä opinnäytetyössä ilmene kenenkään henkilöllisyyttä tai nimiä. Nauhoitan haastattelut säästääkseni aikaa ja varmistaakseni, että kaikkien mielipiteet tulevat kirjattua oikein. Nauhat hävitetään kirjaamisen jälkeen.

Toivon, että voitte osallistua haastatteluihin.

Kiitos!

Parkanossa 3.1.2012

Raija Haavisto

Liite 3

Teemahaastattelu-runko

Ohjaajien ryhmähaastattelu

1. Omaohjaajuus

- itsenäistyminen
- vuorovaikutus
- suhde nuoriin
- menotositteet / kirjaaminen
- hyvät asiat
- huonot asiat / ongelmat
- lasten oikeudet

2. Ruoan valmistaminen

- lisätyö
- kiire
- nuoren kulttuuri
- nuoren osallisuus
- hyvät asiat
- huonot asiat / ongelmat

Huomioitavia asioita!

- Onko jollakulla vielä jotakin lisättävää/täydennettävää?
- Muista antaa puheenvuoro hiljaisemmille.
- Ohjaajan työn tavoite yleensä ja miten muutos on vaikuttanut tavoitteisiin?
- Tiedustele mahdollisuudesta täydentävään haastatteluun myöhemmin, jos ilmenee tarvetta, esimerkiksi myöhemmin tulleessa haastattelussa saatetaan ottaa esiin asia, joka on jäänyt huomioimatta aiemmassa.

Liite 4

Teemahaastattelu-runko

Alaikäiset yksin tulleet turvapaikanhakijat

1. Ohjaajat laittavat ruuat

- Luettele siihen liittyviä hyviä asioita.
- Luettele huonot asiat.
- Miten muuttaisit tilannetta?

2. Omaohjaaja ostaa vaatteet ja muut välttämättömät tarvikkeet sinulle

- Luettele siihen liittyviä hyviä asioita.
- Luettele huonot asiat.
- Miten muuttaisit tilannetta?

3. Käyttöraha

- Miten kulutat rahan?